

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет історії, політології та міжнародних відносин

Кафедра політології та міжнародних відносин

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**«Дипломатія Європейського Союзу у боротьбі з тероризмом: виклики, стратегії
та перспективи»**

Студент:

Шандалюк Кирило Вікторович

спеціальність 291 «Міжнародні відносини»

освітня програма «Суспільні комунікації»

Науковий керівник:

кандидат політичних наук, доцент

Андрощук Ірина Миколаївна

Рівне - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ДИПЛОМАТІЇ У ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ	8
1.1. Еволюція поняття тероризму та підходів до боротьби з ним.....	8
1.2. Дипломатія як інструмент міжнародної безпеки в контексті протидії тероризму...	10
1.3. Формування глобальних норм протидії тероризму: дипломатичний вимір.....	15
1.4. Міжнародно-правові засади дипломатії у боротьбі з тероризмом.....	19
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. СТРАТЕГІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У БОРОТЬБІ З ТЕРОРИЗМОМ: ДИПЛОМАТИЧНИЙ ВИМІР	28
2.1. Інституційні механізми Європейського Союзу у сфері боротьби з тероризмом....	28
2.2. Дипломатичний вимір Стратегії Європейського Союзу у боротьбі з тероризмом..	33
2.3. Зовнішньополітичні інструменти ЄС у боротьбі з тероризмом.....	39
2.4. Протидія радикалізації та екстремізму у рамках політики Європейського Союзу: дипломатичні аспекти.....	44
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ БОРОТЬБИ ЄС З ТЕРОРИЗМОМ.....	54
3.1. Основні виклики дипломатичної боротьби Європейського Союзу з тероризмом...	54
3.2. Перспективи розвитку дипломатії Європейського Союзу у боротьбі з тероризмом.....	57
3.3. Рекомендації щодо вдосконалення дипломатичних інструментів ЄС у боротьбі з тероризмом.....	62
3.4. Інтеграція дипломатії Європейського Союзу у глобальну систему протидії	

тероризму: партнерства, коаліції та міжнародні ініціативи.....	67
Висновки до розділу 3.....	71
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78

ВСТУП

У ХХІ столітті тероризм став однією з найскладніших і найнебезпечніших загроз міжнародній безпеці. Його транснаціональний характер, здатність швидко адаптуватися до нових політичних, соціальних і технологічних умов, а також інтеграція у глобальні процеси роблять терористичні організації серйозним викликом не лише для окремих держав, але й для цілих регіональних об'єднань. У цих умовах питання боротьби з тероризмом виходить далеко за межі військових та силових операцій, охоплюючи широкий спектр інструментів політики, серед яких особливе місце займає дипломатія. Саме дипломатична діяльність дозволяє формувати міжнародні коаліції, координувати зусилля держав, протидіяти фінансуванню тероризму, забезпечувати обмін інформацією, усувати першопричини радикалізації та підтримувати стабільність у регіонах, що породжують терористичні загрози.

Європейський Союз, як один із найбільш інтегрованих та інституційно розвинених міжнародних акторів, відіграє ключову роль у глобальній боротьбі з тероризмом. Сукупність його економічних, політичних, гуманітарних та безпекових можливостей, а також досвід розбудови міждержавної співпраці створюють унікальні передумови для застосування дипломатії як ефективного засобу стримування і протидії терористичній діяльності. Після терактів 11 вересня 2001 року, нападів у Мадриді (2004 р.), Лондоні (2005 р.), Парижі (2015 р.), Брюсселі (2016 р.) та інших резонансних атак, ЄС суттєво розширив власні зовнішньополітичні механізми, зміцнив співпрацю з третіми країнами, активізував участь у глобальних антитерористичних ініціативах та сформував комплексну Стратегію боротьби з тероризмом. Ці процеси засвідчили, що дипломатія стала не тільки одним із напрямів політики ЄС у сфері безпеки, а й фундаментальним інструментом у реалізації його антитерористичних цілей.

У цьому контексті дипломатія Європейського Союзу виконує багатовимірні функції: від політичного діалогу та врегулювання конфліктів - до співпраці у сфері

розвідки, цифрової безпеки, контролю за фінансовими потоками, протидії радикалізації та участі у стабілізаційних місіях. Дипломатичні зусилля ЄС спрямовані не лише на реагування на безпосередні загрози, але й на усунення структурних чинників, які сприяють тероризму, зокрема політичної нестабільності, соціально-економічних дисбалансів, слабкості державних інститутів та неврегульованих конфліктів на периферії Євросоюзу. Такий підхід дозволяє розглядати дипломатію як стратегічний компонент довгострокової боротьби з тероризмом.

Актуальність обраної теми зумовлена низкою обставин. По-перше, сучасні форми тероризму стають дедалі гібриднішими, використовуючи кіберпростір, дезінформацію, криптовалюту, транскордонні кримінальні мережі та новітні технології. Це вимагає оновленого погляду на дипломатію як інструмент, який здатен координувати дії різних міжнародних акторів та забезпечувати системну відповідь. По-друге, глобальні політичні зміни - конкуренція великих держав, нестабільність у Сахелі, конфлікти на Близькому Сході, зростання міграційних потоків та поширення екстремістських ідеологій - суттєво впливають на характер терористичних загроз, що робить дипломатичну діяльність ЄС ще більш важливою. По-третє, Європейський Союз поступово формує власну стратегічну автономію, і в рамках цього процесу дипломатія у сфері безпеки стає одним із ключових напрямів його розвитку.

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі ролі дипломатії у боротьбі з тероризмом на прикладі практики Європейського Союзу, виявленні основних механізмів дипломатичної взаємодії, визначенні їх ефективності та окресленні перспектив удосконалення.

Об'єктом дослідження є система міжнародної дипломатії у сфері боротьби з тероризмом.

Предметом - дипломатичні інструменти та політичні механізми, які використовує Європейський Союз у протидії терористичним загрозам.

Завдання дослідження передбачають:

- проаналізувати теоретичні основи дипломатичної діяльності у сфері боротьби з тероризмом;
- дослідити еволюцію підходів ЄС до формування зовнішньополітичної антитерористичної стратегії;
- розкрити практичні механізми дипломатичної взаємодії з третіми країнами, міжнародними організаціями та недержавними акторами;
- окреслити ключові виклики, що впливають на дипломатичну діяльність ЄС у протидії тероризму;
- запропонувати рекомендації щодо вдосконалення дипломатичних інструментів Європейського Союзу.

Методологія дослідження ґрунтується на комплексному поєднанні загальнонаукових та спеціальних методів, серед яких аналіз і синтез, порівняльний метод, системний підхід, інституціональний аналіз, метод структурно-функціонального дослідження, елементи теорії міжнародних відносин та підходи до вивчення безпекової політики ЄС.

Наукова новизна роботи полягає в узагальненні сучасних тенденцій розвитку дипломатії ЄС у боротьбі з тероризмом та у визначенні перспектив її трансформації в умовах глобальних безпекових викликів. Робота також робить внесок у дослідження дипломатичних механізмів протидії радикалізації, цифрової дипломатії та зовнішньополітичної координації ЄС, що є порівняно новими напрямками в сучасній науці.

Таким чином, обрана тема є актуальною як у теоретичному, так і в практичному вимірі. Вивчення ролі дипломатії ЄС у боротьбі з тероризмом дозволяє поглибити

розуміння того, як міжнародні інституції можуть ефективно реагувати на транснаціональні загрози та формувати довгострокові механізми забезпечення глобальної та регіональної безпеки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ДИПЛОМАТІЇ У ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

1.1. Еволюція поняття тероризму та підходів до боротьби з ним

Поняття тероризму має складну багатовимірну природу і століттями змінювалося разом із розвитком політичних систем, міжнародних відносин та інструментів насильства. Від самого початку тероризм не мав усталеного визначення; його інтерпретації залежали від історичного контексту, ідеологічних конфліктів та геополітичного балансу сил. Сучасне розуміння цього явища формується переважно у XX–XXI століттях, але його інтелектуальні та практичні витoki сягають глибокої давнини, що зумовлює необхідність історичного аналізу перед переходом до дослідження дипломатичних механізмів протидії тероризму [35]

Історичні прояви політичного насильства можна простежити ще у давніх цивілізаціях. Діяльність єврейської секти сикаріїв у I ст. н. е. та мусульманської організації ассасинів у Середньовіччі вважається одними з ранніх форм політичного терору, спрямованого на залякування правлячих еліт. Однак тодішні явища ще не формували концептуального визначення «тероризму» у сучасному значенні. Лише під час Французької революції термін «терор» увійшов у політичний лексикон, насамперед через політику якобінців, для яких насильство було інструментом утримання влади. Саме тому деякі дослідники вважають, що початково тероризм мав характер державної політики, а вже пізніше став асоціюватися з діяльністю недержавних груп [58].

У XIX столітті тероризм почав набувати рис ідеологічно мотивованого політичного насильства. Анархістські рухи - у Російській імперії, Італії, Іспанії, Франції - активно застосовували вибухи та замаху на політичних діячів. Саме в цей період держави вперше зіткнулися з необхідністю міжнародної координації: укладалися угоди про екстрадицію, обмін інформацією, розроблялися загальні підходи до переслідування

радикальних груп. Ці практики стали ранніми формами дипломатичної взаємодії у сфері боротьби з тероризмом [13].

Сучасна наука значною мірою спирається на теорію Девіда Рапопорта, який описав історію тероризму через чотири «хвилі»: анархістську, антиколоніальну, нову ліву та релігійну. Кожна хвиля мала власні ідеологічні драйвери, організаційні форми та методи діяльності. Наприклад, антиколоніальна хвиля в XX столітті поставила складне дипломатичне питання: де межа між тероризмом і боротьбою за національне визволення? Саме тому держави так і не змогли виробити універсальне визначення тероризму, оскільки воно неминуче зачіпає політичну легітимність визвольних рухів. Ці дискусії значною мірою вплинули на політику ООН у сфері самовизначення народів [50].

У другій половині XX століття Європа зіткнулася зі зростанням активності ліворадикальних організацій, таких як RAF у Німеччині чи «Червоні бригади» в Італії. Саме цей період став критичним для становлення системи міжнародної антитерористичної співпраці: держави Європи розробили перші механізми обміну розвідданими, гармонізували підходи до контртерористичних операцій, а на глобальному рівні було ухвалено ключові конвенції - Токійську (1963), Гаазьку (1970) та Монреальську (1971). Ці документи стали основою сучасного міжнародного авіаційного права та демонструють, що саме дипломатія забезпечила перехід від локальної реакції до системної міжнародної взаємодії [37].

Релігійно мотивована хвиля, що розпочалася наприкінці 1970-х, сформувала зовсім новий тип загроз. Поява Аль-Каїди, пізніше ІДІЛ, поширення мережових структур, залучення іноземних бойовиків та цифрових платформ змінили природу тероризму. Формат загрози став глобальним, транснаціональним і високотехнологічним. Це призвело до появи нових дипломатичних форматів: міжнародних коаліцій (зокрема Коаліції проти ІДІЛ), об'єднаних розвідувальних центрів, посилення контролю за

транскордонними фінансовими потоками та спільних режимів боротьби з радикалізацією [45].

Після терактів 11 вересня 2001 року міжнародна система безпеки зазнала радикальної трансформації. Резолюція 1373 Ради Безпеки ООН створила безпрецедентний обов'язковий режим боротьби з фінансуванням тероризму, контролем кордонів, обміном інформацією та криміналізацією участі в терористичній діяльності. Це стало найбільшою стандартизацією антитерористичної політики в історії та продемонструвало здатність дипломатії швидко формувати глобальні нормативні рамки у відповідь на кризу [66].

У XXI столітті підходи до вивчення тероризму розширилися: акцент зроблено не лише на актах насильства, а на процесах радикалізації, використанні інформаційного простору, кіберзагрозах, фінансуванні, пропаганді та соціальних чинниках. Це зумовило переосмислення ролі дипломатії: від посередництва до розроблення нормативної бази, координації законодавств, створення міжнародних коаліцій та інтегрованих систем протидії. У цьому контексті дипломатія перетворюється на ключовий інструмент глобального врядування у сфері безпеки [57].

1.2. Дипломатія як інструмент міжнародної безпеки в контексті протидії тероризму

Дипломатія завжди була центральним елементом міжнародних відносин, однак у XXI столітті її значення у сфері безпеки набуло принципово нового змісту. Тероризм, як одна з найнебезпечніших транснаціональних загроз сучасності, стимулював появу нових форм дипломатичної взаємодії, нових інструментів міждержавної координації та глибокої трансформації традиційних механізмів зовнішньої політики. Еволюція дипломатії в контексті протидії тероризму відображає глобальні зміни системи міжнародних відносин, у якій держави більше не можуть діяти ізольовано, а міжнародна безпека стала колективною відповідальністю [4].

Протягом тривалого часу дипломатія сприймалася переважно як діяльність, пов'язана з укладанням договорів, веденням переговорів та управлінням конфліктами між державами. Проте з другої половини XX століття, а особливо після закінчення холодної війни, вона почала виконувати значно ширший спектр функцій, включно з регулюванням глобальних загроз, координацією багатосторонніх ініціатив, виробленням міжнародних стандартів та впливом на внутрішні процеси в інших країнах. Поява нових акторів - міжнародних організацій, транснаціональних корпорацій, недержавних груп - стала додатковим стимулом для зміни дипломатичних підходів і методів [36].

Проблема тероризму стала одним із ключових чинників, що визначили напрямок розвитку сучасної дипломатії. На відміну від традиційних військових загроз, тероризм має дифузний характер, невизначене територіальне походження та нестандартні форми прояву. Терористичні мережі можуть діяти у кількох країнах одночасно, використовувати сучасні технології для координації діяльності та поширення пропаганди, залучати фінансові ресурси через нелегальні транскордонні канали. Такий характер загрози робить дипломатію незамінним інструментом її стримування, адже жодна держава не спроможна впоратися з тероризмом самотійно [73].

У міжнародній практиці дипломатія виконувала й продовжує виконувати функцію узгодження позицій держав щодо визначення тероризму, створення міжнародної нормативної бази, обміну інформацією та координації безпекових заходів. Так, у межах Організації Об'єднаних Націй протягом кількох десятиліть розроблялися двадцять галузевих конвенцій, спрямованих на протидію авіаційному, морському, фінансовому та ядерному тероризму. Усі вони є результатом тривалих дипломатичних переговорів і компромісів, оскільки держави мають різні погляди на природу тероризму та межі прийнятних дій проти нього [70].

Фундаментальним елементом дипломатії у сфері безпеки стало формування міжнародних режимів боротьби з тероризмом - стійких комплексів норм, процедур і практик, які визначають правила поведінки держав. У цьому контексті ключову роль відіграє Рада Безпеки ООН, зокрема її резолюції 1373 та 2178, які створили юридично зобов'язуючі стандарти для всіх держав світу. Резолюція 1373 стала своєрідною конституцією міжнародної антитерористичної політики, оскільки запровадила універсальні вимоги з криміналізації фінансування тероризму, замороження активів терористів, обміну інформацією та контролю транскордонних переміщень. Ці рішення мали дипломатичний характер, адже вони вимагали не лише формального виконання, а й побудови стійких механізмів співпраці між державами [69].

Сучасна дипломатія формує нормативні рамки, в яких держави взаємодіють у питаннях боротьби з тероризмом. Її роль полягає у створенні правового поля, що робить дії держав взаємосумісними. Наприклад, імплементація FATF - Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів - стала можливою завдяки дипломатичним домовленостям між провідними економіками світу. Саме дипломатія перетворила FATF із консультативного органу на глобальний механізм фінансового контролю, який впливає на політику понад 180 країн [31].

У контексті боротьби з тероризмом дипломатія виходить далеко за межі традиційних переговорів. Сьогодні вона включає координацію діяльності спецслужб, розробку загальних стандартів обміну інформацією, посередництво у врегулюванні конфліктів, запобігання радикалізації у вразливих регіонах, а також регулювання цифрового простору. Такий комплексний характер дипломатії відображає зміну природи сучасних загроз, які вимагають синхронізованих політичних, правових, економічних та гуманітарних рішень [5].

Особливого значення набуває так звана «превентивна дипломатія», яка орієнтована на запобігання конфліктам і усунення першопричин радикалізації. Цей

підхід активно використовується міжнародними організаціями, оскільки тероризм, як правило, виникає в умовах слабких державних інститутів, соціальної нерівності, політичної нестабільності та зовнішніх втручань. Дипломатичні інструменти у таких умовах спрямовані на підтримку реформ у сфері управління, посилення верховенства права, зменшення корупції, розвиток освіти та створення можливостей для молоді. Превентивна дипломатія стає своєрідним «переднім рубежем» боротьби з тероризмом, оскільки дозволяє не просто реагувати на загрозу, а змінювати умови, які сприяють її виникненню [61].

Велике значення має також публічна дипломатія, яка працює не з урядами, а з населенням інших держав. У сфері протидії тероризму вона відіграє важливу роль, оскільки терористичні організації активно використовують ідеологічний вплив, пропаганду та маніпуляції громадською думкою. Публічна дипломатія спрямована на створення альтернативних наративів, просування демократичних цінностей, підтримку громадянського суспільства та протидію екстремістським меседжам. Такі програми ЄС, як RAN (Radicalisation Awareness Network), EU Internet Forum та платформи стратегічних комунікацій, є прикладом того, як дипломатичні інструменти поєднуються з інформаційною безпекою [20].

Новим і надзвичайно важливим напрямом є цифрова дипломатія. Терористичні угруповання активно використовують соціальні мережі, месенджери, а також різні цифрові інструменти для організації нападів, вербування та поширення пропаганди. Відповіддю на це стало формування механізмів дипломатичного діалогу між державами і глобальними корпораціями - Google, Meta, X, Telegram. Це абсолютно новий формат дипломатії, у якому держави більше не є єдиними суб'єктами міжнародних відносин. Саме завдяки цифровій дипломатії ЄС розробив Регламент щодо боротьби з терористичним контентом онлайн, який зобов'язує технологічні платформи видаляти

небезпечний контент протягом години. Такі механізми суттєво змінили глобальне уявлення про відповідальність приватного сектору у сфері безпеки [20].

Санкційна дипломатія є ще однією сферою, що зміцнилася у зв'язку з терористичними загрозами. Вона базується на створенні списків терористичних організацій, заморожуванні рахунків, обмеженні пересування підозрюваних осіб, а також блокуванні транскордонних фінансових операцій. Санкції мають подвійний характер: вони не лише обмежують можливості терористичних мереж, але й виконують превентивну та стримуючу функцію. У рамках ЄС ця політика реалізується через Глобальний санкційний режим проти тероризму, який діє паралельно з санкційними механізмами ООН [54].

Зростання ролі міжнародних організацій у регулюванні безпекових питань також сприяло розвитку дипломатії у сфері боротьби з тероризмом. Організації, такі як ООН, ОБСЄ, Рада Європи та Європейський Союз, створили власні інституційні платформи, які працюють на різних рівнях - від вироблення стратегічних документів і норм до проведення навчань, аналітичної діяльності та місій на місцях. Наприклад, ООН заснувала Контртерористичний комітет (СТК) та Офіс з боротьби з тероризмом (UNOCT), що координують глобальну політику та здійснюють моніторинг її виконання державами. ОБСЄ зосереджується на підтримці верховенства права, боротьбі з насильницьким екстремізмом та розвитку механізмів прикордонного контролю, тоді як Рада Європи розробляє правові стандарти протидії тероризму та захисту прав людини у цій сфері [65].

У підсумку дипломатія стала невід'ємним елементом сучасної системи міжнародної безпеки. Вона забезпечує вироблення міжнародних норм, координацію дій між державами, обмін інформацією, контроль за фінансовими потоками, протидію радикалізації і підтримку стабільності у регіонах, що переживають конфлікти. Зростання транснаціонального характеру тероризму зумовило необхідність багаторівневої

дипломатичної взаємодії, у межах якої традиційні інструменти поєднуються з новітніми форматами - цифровою, санкційною, публічною та превентивною дипломатією. Цей процес не лише змінив функції дипломатії, але й підкреслив її ключову роль як інструмента глобального управління безпекою у XXI столітті [65].

1.3. Формування глобальних норм протидії тероризму: дипломатичний вимір

Формування глобальних норм протидії тероризму є результатом тривалого та багаторівневого дипломатичного процесу, який триває вже понад шість десятиліть. Дипломатія в цьому контексті виступає фундаментальним інструментом вироблення міжнародних правил поведінки, створення юридично обов'язкових стандартів і координації зусиль держав у боротьбі з одним із найскладніших викликів сучасності. Оскільки тероризм не має чітких географічних меж і часто набуває форми транснаціональних мереж, саме дипломатичні механізми стають основою для узгодження дій між державами, розробки правових рамок та забезпечення колективної безпеки [62].

Перші спроби створення міжнародних стандартів боротьби з тероризмом з'явилися ще у міжвоєнний період. У 1937 році Ліга Націй ухвалила Конвенцію про запобігання та покарання тероризму, яка мала стати першим універсальним правовим документом у цій сфері. Однак вона так і не набула чинності через недостатню кількість ратифікацій, що засвідчило складність пошуку консенсусу між державами щодо визначення терористичних діянь та їхніх мотивів. Проблема узгодження термінології й донині залишається однією з найбільших перешкод у глобальній дипломатії боротьби з тероризмом, оскільки різні держави використовують поняття «тероризм» у відповідності до власних політичних, історичних та стратегічних інтересів [41].

Після Другої світової війни починається період інституційного оформлення міжнародної боротьби з тероризмом. Важливу роль тут відіграв розвиток ООН, яка стала головним майданчиком для розробки правових норм, дипломатичних рекомендацій та

механізмів співпраці. Поява нових форм тероризму - викрадення літаків, напади на дипломатів, захоплення заручників - зумовила необхідність створення галузевих конвенцій, спрямованих на врегулювання конкретних аспектів цієї загрози. Так, у 1963 році було ухвалено Токійську конвенцію щодо правопорушень на борту повітряних суден, у 1970 році - Гаазьку конвенцію щодо боротьби з незаконним захопленням повітряних суден, у 1971 році - Монреальську конвенцію щодо боротьби з актами насильства проти безпеки цивільної авіації [37].

Ці документи стали першими успішними міжнародними правовими актами, які створили основу для співпраці держав у сфері авіаційної безпеки. Важливо зазначити, що вони були результатом інтенсивних дипломатичних переговорів та компромісів, оскільки держави мали різні підходи до екстрадиції, кримінального переслідування та юрисдикції у питаннях тероризму. Попри складності, саме дипломатія дозволила виробити загальновизнані стандарти, які виконуються й сьогодні [9].

У 1970–1990-х роках ООН ухвалює низку інших галузевих конвенцій, пов'язаних із захистом дипломатів, боротьбою з фінансуванням тероризму, протидією терористичним актам на морському транспорті, боротьбою із захопленням заручників. Таким чином поступово формується комплексна система міжнародного права, яка охоплює різні сфери діяльності терористичних організацій. Проте всі ці норми мали фрагментарний характер і не складали єдиного юридичного цілого. Це породжувало нові дипломатичні дискусії, що з часом вилилися у спробу ухвалити Всеосяжну конвенцію про міжнародний тероризм, яка б містила універсальне визначення тероризму. Держави так і не змогли дійти згоди у цьому питанні через суперечки щодо легітимності збройної боротьби за незалежність і права народів на самовизначення [55].

Поворотним моментом стала діяльність Ради Безпеки ООН після терактів 11 вересня 2001 року. Резолюція 1373, ухвалена невдовзі після нападів, стала унікальним документом у сучасній міжнародній політиці, оскільки встановила обов'язкові для всіх

держав вимоги щодо криміналізації тероризму, фінансового контролю, замороження активів, обміну інформацією, упереджувального контролю кордонів та міжнародної співпраці у сфері розвідки. На відміну від попередніх договорів, вона не потребувала ратифікації, що перетворило її на безпрецедентний дипломатичний інструмент швидкого реагування на глобальну загрозу [69].

Важливо, що резолюція 1373 спричинила появу Контртерористичного комітету (СТС) - органу, який здійснює моніторинг виконання державами вимог резолюції та координує міжнародні зусилля у сфері боротьби з тероризмом. Це стало прикладом формування нового типу дипломатії - дипломатії моніторингу, яка полягає в тому, що міжнародні організації отримують можливість оцінювати національні політики держав і рекомендувати їм необхідні зміни [68]. Згодом було створено Директорат з боротьби з тероризмом (CTED), що забезпечує аналітичний супровід діяльності СТС та координує розбудову потенціалу держав у сфері антитерористичної політики.

Ще однією важливою подією стало ухвалення у 2006 році Глобальної контртерористичної стратегії ООН - першого комплексного документа, який визначає чотири основні напрями протидії тероризму: запобігання радикалізації, заходи з протидії терористичним актам, зміцнення потенціалу держав і забезпечення поваги до прав людини. Стратегія стала результатом масштабного дипломатичного узгодження, оскільки в ній відображено позиції різних регіональних груп та знайдено баланс між безпековими потребами і правами людини [62]. Її ухвалення заклало основу для появи нового напрямку глобальної дипломатії - співпраці щодо запобігання насильницькому екстремізму (P/CVE).

Роль дипломатії у формуванні глобальних норм протидії тероризму не обмежується діяльністю ООН. Значний внесок у цю сферу зробили й інші міжнародні організації. Наприклад, Рада Європи розробила Конвенцію 2005 року про запобігання тероризму, яка стала першим міжнародним документом, що криміналізував публічне

підбурювання до здійснення терористичних актів. У цьому проявилася важливість дипломатії у сфері інформаційної безпеки, оскільки держави вперше погодилися на універсальні норми щодо регулювання екстремістського контенту [9].

У сфері фінансового контролю ключову роль відіграє FATF - міжурядова організація, що встановлює стандарти боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму. Держави добровільно беруть на себе зобов'язання виконувати 40 рекомендацій FATF, проте міжнародний тиск і механізми моніторингу роблять їх де-факто обов'язковими. Це демонструє, як дипломатія перетворює рекомендаційні інструменти на глобальні норми, які впливають на фінансові системи всього світу [31].

ООН, як центральний глобальний актор, використовує дипломатію для проведення місій зі зміцнення потенціалу держав у регіонах, де нестабільність створює сприятливий ґрунт для тероризму. Такі місії включають навчання правоохоронців, реформу судових систем, прикордонний контроль, боротьбу з корупцією та програми реінтеграції бойовиків. У цьому випадку дипломатія виконує роль інструмента «м'якої сили», який впливає на внутрішні процеси держав, не порушуючи їхнього суверенітету [64].

Проблемою залишається відсутність універсального визначення тероризму. Дипломатичні конфлікти з цього приводу торкаються питань права народів на самовизначення, відмежування тероризму від збройного спротиву, а також трактування політичних, релігійних і націоналістичних мотивів. Оскільки багато держав підтримують визвольні рухи на міжнародному рівні, вони відмовляються визнавати такі групи терористичними, що ускладнює ухвалення Всеосяжної конвенції про міжнародний тероризм. Ці суперечності показують межі дипломатичного процесу, але також демонструють, наскільки важливою є дипломатія для пошуку компромісів у таких політично чутливих питаннях [55].

Таким чином, дипломатія формує глобальні норми протидії тероризму шляхом вироблення міжнародних правових рамок, координації позицій держав, забезпечення моніторингу виконання норм, впливу на внутрішні політики держав, формування міжнародних організаційних механізмів та просування цінностей, що сприяють зменшенню радикалізації. Вона перетворює боротьбу з тероризмом на спільну відповідальність, що виходить за межі національних кордонів і політичних режимів. Роль дипломатії є ключовою не лише в реагуванні на терористичні акти, але й у створенні умов, які запобігають виникненню та поширенню терористичних ідеологій у глобальному масштабі [62; 55].

1.4. Міжнародно-правові засади дипломатії у боротьбі з тероризмом

Міжнародно-правові механізми протидії тероризму відіграють фундаментальну роль у формуванні глобальної системи безпеки та визначенні рамкових принципів взаємодії держав, міжнародних організацій та недержавних акторів. Тероризм, як складне та багатовимірне явище, потребує чітких норм, які б регулювали діяльність держав у цій сфері, визначали межі відповідальності, формували міжнародні стандарти переслідування злочинців та забезпечували основу для дипломатичного та політичного співробітництва. Водночас міжнародне право виступає інструментом легітимації антитерористичних дій, сприяє координації між державами та інтегрує дипломатичні механізми у ширший контекст боротьби з глобальними загрозами [5].

Сучасна система міжнародного права у сфері боротьби з тероризмом є результатом довгої історичної еволюції, яка охоплює як універсальні норми, так і регіональні договори, резолюції міжнародних організацій та двосторонні угоди. Особливу роль у цьому процесі відіграє Організація Об'єднаних Націй, яка розробила основні принципи діяльності держав у сфері протидії тероризму та заклала фундамент міжнародної антитерористичної дипломатії [62].

Основою сучасної міжнародно-правової системи протидії тероризму є комплекс універсальних договорів, що формують правові рамки для переслідування терористів, запобігання актам насильства, контролю за авіап перевезеннями, морською безпекою, фінансуванням та іншими сферами, які прямо чи опосередковано стосуються терористичної діяльності.

До ключових універсальних документів належать:

- Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997 р.);
- Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999 р.);
- Конвенція про боротьбу із захопленням заручників (1979 р.);
- Гаазька конвенція щодо боротьби з незаконним захопленням повітряних суден (1970 р.);
- Монреальська конвенція щодо боротьби з актами насильства в авіації (1971 р.);
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами проти морського судноплавства (1988 р.).

Усі ці документи формують складну систему правових норм, спрямованих на уніфікацію підходів до криміналізації тероризму та сприяння співпраці між державами у питаннях екстрадиції, судового переслідування та запобігання злочинам [63].

Суттєвим досягненням цієї системи є створення міжнародних зобов'язань, що дозволяють державам спільно діяти в умовах глобальних загроз. Важливо, що міжнародне право чітко встановлює принцип «*extradite or prosecute*» - видай або суди, який не дозволяє державам надавати притулок особам, підозрюваним у терористичній діяльності [63; 55].

ООН є ключовим актором у глобальній антитерористичній діяльності. Зокрема, Рада Безпеки ООН ухвалила низку резолюцій, що мають обов'язковий характер для всіх держав-членів і фактично визначають юридичні стандарти боротьби з тероризмом.

Найважливіші резолюції РБ ООН:

- Резолюція 1373 (2001 р.) - ухвалена після терактів 11 вересня, створила нову парадигму антитерористичної діяльності, що передбачає:
 - криміналізацію фінансування тероризму;
 - заморожування активів;
 - обмін інформацією між державами;
 - контроль над кордонами;
 - протидію переміщенню іноземних бойовиків [69].
- Резолюція 1624 (2005 р.) - зобов'язує держави протидіяти пропаганді тероризму, екстремістським ідеологіям і підбурюванню до насильства.
- Резолюція 2178 (2014 р.) - вводить міжнародне поняття «*foreign terrorist fighters*» та визначає механізми боротьби з бойовиками, що повертаються із зон конфліктів [69; 67].

Також велику роль відіграє Глобальна контртерористична стратегія ООН (2006 р.), яка визначає комплексний підхід до боротьби з тероризмом, включаючи:

- превентивні заходи,
- захист прав людини,
- міжнародну співпрацю,
- усунення умов, що сприяють радикалізації [62].

Це один із перших документів, який визнав важливість поєднання силових та дипломатичних інструментів для ефективної протидії терористичним загрозам.

Окрім універсальних норм, важливу роль відіграють регіональні документи. Особливо активними Європейський Союз:

ЄС має розгалужену нормативно-правову базу, що включає:

- Стратегію ЄС у боротьбі з тероризмом (2005);
- Директиву (ЄС) 2017/541 про боротьбу з тероризмом;
- Європейську стратегію безпеки;
- плани дій щодо протидії радикалізації;
- регламенти щодо боротьби з фінансуванням тероризму та терористичним контентом онлайн [31; 54].

Ці документи стають основою для дипломатичної взаємодії ЄС з третіми країнами, дозволяючи імпортувати європейські стандарти в держави-партнери.

Щодо Ради Європи важливими є:

- Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму (2005);
- Додатковий протокол 2015 року щодо іноземних терористів [9].

Ці документи деталізують правові норми щодо криміналізації поїздок у зони конфліктів, вербування та тренування терористів.

В Азії, Африці, Латинській Америці існує низка регіональних договорів (Африканський союз, ОАД, ОІК), які формують локальні системи протидії тероризму. Усі вони так чи інакше взаємодіють із системою ООН та ЄС, що створює багаторівневу міжнародну архітектуру [2].

Попри значну кількість документів, міжнародно-правова система протидії тероризму має низку суперечностей:

1. Відсутність уніфікованого визначення тероризму.

Це одна з найбільш проблемних сфер. Держави не можуть дійти згоди щодо меж між тероризмом та національно-визвольними рухами, а також співвідношення з правом народів на самовизначення [55].

2. Політизація міжнародного права.

Терористичні групи інколи використовуються державами як інструмент зовнішньополітичного впливу, що ускладнює роботу міжнародних механізмів та дискредитує норми.

3. Нерівність у застосуванні норм.

Великі держави часто вибірково застосовують міжнародно-правові норми, що знижує загальну ефективність системи та може стимулювати недовіру до міжнародних інститутів [5].

4. Швидка еволюція терористичних методів.

Право не завжди встигає за розвитком технологій - кібертероризм, використання криптовалют, дронів, зашифрованих каналів комунікації залишаються поза чітким регулюванням. Частково ці виклики враховуються в нових актах ЄС та міжнародних ініціативах щодо боротьби з терористичним контентом онлайн [54; 20].

Для Європейського Союзу міжнародне право є не лише нормативною основою діяльності, але й ключовим дипломатичним інструментом. ЄС активно використовує міжнародно-правові документи для:

- легітимації своїх зовнішніх дій;
- формування партнерств;
- побудови глобальних коаліцій;
- імплементації правових стандартів у треті країни;
- застосування санкцій;

- блокування фінансування тероризму [31].

Важливо, що ЄС виступає «нормативною силою» (*normative power*), тобто актором, який формує міжнародні стандарти та поширює їх через дипломатію, торговельні угоди й політичний діалог [42].

Міжнародно-правові засади дипломатії в боротьбі з тероризмом становлять складну багаторівневу систему, яка поєднує універсальні, регіональні та двосторонні норми. Вони забезпечують основу для дипломатичного діалогу, співпраці та практичної взаємодії між ЄС та іншими акторами. Для Європейського Союзу міжнародне право є ключовим інструментом як у стратегічному, так і в оперативному вимірі боротьби з глобальними загрозами [42].

Висновки до розділу 1

У першому розділі було розглянуто теоретичні та історичні засади формування дипломатії як ключового інструмента протидії тероризму, досліджено еволюцію терористичних загроз, роль міжнародного права та концептуальні підходи, які визначають характер взаємодії держав у боротьбі з цим явищем. Комплексний аналіз продемонстрував, що дипломатія у сфері боротьби з тероризмом має багатовимірний характер і поєднує в собі теоретичні основи міжнародних відносин, практичні механізми політичної взаємодії та нормативно-правові засади глобальної безпеки.

По-перше, визначено, що тероризм є динамічним, історично змінним явищем, яке набувало різних форм залежно від суспільно-політичного контексту. Його еволюція - від анархістських рухів XIX століття до сучасних мережевих, релігійно мотивованих та кібернетичних форм - стала однією з причин появи багаторівневих дипломатичних інструментів, спрямованих на запобігання, стримування та усунення терористичних загроз. Еволюційний аналіз показав, що дипломатія завжди залишалася ключовим інструментом координації між державами, навіть у ті періоди, коли силові засоби домінували у практичній протидії тероризму.

По-друге, було з'ясовано, що терористичні загрози мають чітко виражений транснаціональний характер, що передбачає необхідність міжнародної взаємодії. Жодна держава не здатна самотійно ефективно боротися з тероризмом, оскільки сучасні екстремістські мережі використовують глобальні канали комунікації, фінансові інструменти, цифрові платформи та транскордонні логістичні зв'язки. Саме дипломатія

дозволяє державам координувати зусилля, забезпечувати обмін інформацією, формувати багатосторонні механізми співпраці та виробляти міжнародні стандарти.

По-третє, теоретичний аналіз продемонстрував, що дипломатія протидії тероризму поєднує у собі як елементи «класичної дипломатії», зорієнтованої на переговори та політичний діалог, так і елементи «сучасної багаторівневої дипломатії», що охоплює недержавних акторів, міжнародні організації, приватний сектор і громадянське суспільство. Це є важливим аспектом, адже боротьба з радикалізацією та екстремізмом потребує включення соціальних, культурних і гуманітарних компонентів, які перебувають поза сферою суто міждержавних відносин.

По-четверте, міжнародно-правовий аналіз підтвердив, що сучасна антитерористична дипломатія спирається на широкий спектр документів - від універсальних конвенцій ООН до регіональних договорів і двосторонніх угод. Вони формують нормативну основу, яка визначає механізми екстрадиції, криміналізації тероризму, запобігання фінансуванню та протидії поширенню екстремістських ідеологій. Хоча міжнародне право має недоліки - передусім відсутність уніфікованого визначення тероризму та складності імплементації багатьох норм - воно залишається ключовою платформою для дипломатичного діалогу та політичної взаємодії.

По-п'яте, встановлено, що сучасна дипломатія у сфері протидії тероризму включає не лише реактивні заходи, але й значний превентивний потенціал. Вона спрямована на створення умов, що запобігають радикалізації, зміцнюють інститути державного управління, сприяють соціально-економічній стабільності та забезпечують дотримання прав людини. Саме дипломатичні інструменти дозволяють просувати моделі врядування, сприяти розвитку громадянського суспільства та створювати партнерства, які усувають першопричини тероризму.

Отже, результати аналізу першого розділу дозволяють зробити висновок, що дипломатія є невід'ємним елементом глобальної боротьби з тероризмом. Вона

забезпечує легітимність міжнародних дій, створює умови для багатосторонньої співпраці, дозволяє виробляти міжнародні стандарти, сприяє узгодженню позицій між державами та виступає ключовим інструментом запобігання загрозам. Теоретичні засади дипломатії, міжнародно-правова основа та історична еволюція терористичних загроз формують фундамент, на якому будуються практичні політики Європейського Союзу та інших акторів у сфері безпеки.

Таким чином, перший розділ заклав теоретико-методологічну основу для подальшого аналізу дипломатичних стратегій Європейського Союзу, які будуть детально розглянуті у другому розділі. Розуміння теоретичних аспектів та міжнародно-правових рамок дозволяє глибше оцінити ефективність практичних механізмів дипломатії ЄС у боротьбі з сучасним тероризмом.

РОЗДІЛ 2. СТРАТЕГІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ: ДИПЛОМАТИЧНИЙ ВИМІР

2.1. Інституційні механізми Європейського Союзу у сфері боротьби з тероризмом

Формування інституційних механізмів Європейського Союзу у сфері боротьби з тероризмом є результатом поетапної еволюції інтеграційних процесів, що відбувалися в Європі протягом останніх десятиліть. Тероризм став одним із факторів, які суттєво вплинули на трансформацію ЄС від економічного об'єднання до політичної та безпекової спільноти. Особливо актуальним це питання стало після терактів 11 вересня 2001 року, нападу в Мадриді 2004 року та серії терактів у Лондоні 2005 року, коли Європейський Союз усвідомив масштаби загрози та необхідність створення спільної інституційної інфраструктури для протидії терористичним мережам [3].

Ще до цих подій ЄС почав формувати правові та організаційні засади співпраці у сфері правосуддя та внутрішніх справ, однак вони мали здебільшого декларативний характер. Терористичні акти в держав-членах продемонстрували, що окремі уряди не можуть ефективно протистояти глобальним і мережевим проявам тероризму, а міждержавна співпраця є ключовою умовою успіху. Відтак Європейський Союз розпочав інституційне будівництво багаторівневої системи, яка охоплює як внутрішні, так і зовнішньополітичні механізми боротьби з тероризмом [43].

Одним із найважливіших органів Європейського Союзу у сфері боротьби з тероризмом є Європол - Європейське поліцейське управління. Спочатку створений як орган для координації боротьби з організованою злочинністю, Європол поступово розширив свій мандат, включивши в нього тероризм, кіберзлочинність, торгівлю людьми, нелегальне перевезення мігрантів та інші форми транснаціональної злочинності [51].

Після терактів 11 вересня потреба в координації між державами-членами стала очевидною, і Європол створив Європейський центр по боротьбі з тероризмом (ЕСТС) - спеціалізований підрозділ, що аналізує інформацію, стежить за діяльністю екстремістських груп, підтримує спільні розслідування та забезпечує оперативний зв'язок між національними поліціями. Центр почав активно розвиватися після терактів у Парижі та Брюсселі в 2015–2016 роках, коли виявилось, що терористи діяли у кількох країнах ЄС одночасно, використовуючи прогалини у системі обміну інформацією [52].

Ключовими інструментами Європолу є:

- система інформаційного обміну Europol Information System (EIS),
- аналітичні файли (Analysis Projects),
- мережа контактних офіцерів,
- спільні оперативні групи,
- підтримка у сфері кіберрозвідки,
- аналіз фінансових потоків терористичних мереж.

Через дипломатичні канали ЄС укладає угоди з третіми країнами для обміну даними з Європолом, що робить його інструментом зовнішньої безпекової політики. Така співпраця дозволяє відстежувати іноземних бойовиків, маршрути радикалізації, транскордонні фінансові операції та пересування потенційних терористів [52].

Eurojust - Європейське агентство з питань співпраці у кримінальному правосудді - відіграє ключову роль у координації судових розслідувань та переслідування терористичних актів. Його діяльність охоплює гармонізацію правових стандартів, обмін інформацією про кримінальні провадження, підтримку держав під час проведення складних транскордонних розслідувань і створення спільних слідчих груп (Joint Investigation Teams, JITs) [52].

У справі боротьби з тероризмом Eurojust має кілька важливих функцій:

- забезпечення правової сумісності національних систем;
- сприяння екстрадиції та передачі проваджень;
- швидке вирішення конфліктів юрисдикції;
- обмін доказами між державами-членами;
- аналіз судової практики щодо терористичних злочинів.

Прикладами успішних JT можна назвати спільні розслідування атак у Брюсселі та Парижі, коли кілька держав-членів ЄС скоординували правові дії для встановлення всього ланцюга причетних осіб. Дипломатичний аспект діяльності Eurojust полягає у постійному узгодженні правових процедур і стандартів, що є важливою умовою ефективності спільних операцій [52].

Агентство Frontex, офіційно Європейське агентство з охорони кордонів і берегової охорони, відіграє ключову роль у протидії тероризму, адже саме контроль над зовнішніми кордонами є першим рубежем безпеки. Після міграційної кризи 2015 року його мандат був суттєво розширений, і агентство отримало можливість:

- проводити спільні операції на зовнішніх кордонах ЄС,
- здійснювати аналіз ризиків,
- розгорнути постійну оперативну службу,
- співпрацювати з третіми країнами в питаннях прикордонного контролю,
- надавати допомогу в ідентифікації іноземних бойовиків [53].

Особливе значення має інтегрована система управління кордонами, яка поєднує дипломатичні та оперативні заходи. ЄС укладає угоди про реадмісію та прикордонне

співробітництво з державами Балкан, Північної Африки та Близького Сходу, що робить боротьбу з тероризмом частиною зовнішньої політики Союзу.

Європейський центр розвідувального аналізу INTCEN є унікальною структурою, яка збирає, обробляє та аналізує розвідувальну інформацію, отриману від держав-членів. Це не розвідувальна служба в класичному сенсі, а аналітичний центр, який готує огляди, прогнози та стратегічні звіти для керівництва ЄС [22].

Його значення для боротьби з тероризмом полягає у:

- забезпеченні стратегічного аналізу загроз,
- ідентифікації мереж радикалізації,
- виявленні регіональних ризиків,
- координації дій із зовнішніми партнерами.

INTCEN активно взаємодіє з НАТО, ООН, а також з державами-партнерами, забезпечуючи дипломатичний обмін розвідданими. Це робить його центральним елементом стратегічної дипломатії безпеки ЄС [44].

Після терактів у ЄС перед Союзом постало завдання створити спільні бази даних, які б дозволили державам швидко ідентифікувати потенційних терористів. Schengen Information System II стала одним із найважливіших інструментів безпеки, який дозволяє:

- фіксувати переміщення підозрюваних осіб,
- виявляти викрадені документи,
- оголошувати міжнародний розшук,
- попереджати поліцію інших країн про загрози [56].

Окрім SIS II, ЄС створив:

- ECRIS - систему обміну кримінальними вироками;
- PNR - базу даних авіапасажирів для виявлення підозрілих маршрутів;
- Eurodac - базу даних відбитків пальців нелегальних мігрантів;
- ETIAS - систему попередньої візової перевірки мандрівників з третіх країн.

Дипломатичний аспект цих систем полягає у тому, що їх створення потребувало складних переговорів між державами щодо конфіденційності, прав людини, доступу до даних та юрисдикційних питань [14].

Європейська служба зовнішньої діяльності (ЄСЗД) координує зовнішньополітичні ініціативи ЄС, включно з боротьбою з тероризмом. Через мережу делегацій ЄС у світі організовуються:

- політичні діалоги з країнами-партнерами;
- підписання угод про співробітництво у сфері безпеки;
- участь у миротворчих місіях;
- реалізація програм розвитку та стабілізації регіонів.

ЄСЗД виконує функцію дипломатичного містка між внутрішніми структурами ЄС та третіми країнами, що робить її критично важливою для транскордонної боротьби з тероризмом [29].

Особливістю інституційної системи ЄС є її багаторівневий та міжсекторальний характер. Тероризм як проблема вимагає залучення:

- органів юстиції,
- прикордонних служб,
- поліції,

- розвідувальних органів,
- дипломатичних установ.

Тому ключовим елементом успіху є дипломатична взаємодія між структурами ЄС та державами-членами. Розробка Стратегії ЄС у боротьбі з тероризмом, ухвалення Директиви 2017/541, створення ЕСТС, розширення мандату Frontex - усе це стало можливим лише завдяки узгодженню міждержавних позицій і компромісам, досягнутим через переговори в Раді ЄС [29].

Розбудова інституційних механізмів ЄС дозволила:

- стандартизувати антитерористичні процедури;
- створити єдине інформаційне поле;
- забезпечити ефективну координацію розслідувань;
- покращити прикордонний контроль;
- зміцнити зовнішньополітичний вимір боротьби з тероризмом.

У результаті Європейський Союз перетворився на одну з найбільш розвинених політико-безпекових спільнот у світі, здатних діяти як у внутрішньому, так і в зовнішньому вимірах [42].

2.2. Дипломатичний вимір Стратегії Європейського Союзу у боротьбі з тероризмом

Стратегія Європейського Союзу у боротьбі з тероризмом, ухвалена у 2005 році, стала одним із найважливіших політичних документів у галузі безпеки, що визначив комплексний підхід ЄС до протидії терористичним загрозам. Вона складається з чотирьох взаємопов'язаних напрямів - запобігання, захист, переслідування та реагування. Однак поряд із внутрішніми аспектами Стратегія містить потужний дипломатичний вимір, який визначає роль Європейського Союзу на міжнародній арені

як глобального актора у сфері боротьби з тероризмом [3]. У цьому підрозділі докладно розглядається, як ЄС використовує дипломатичні інструменти, партнерства, зовнішньополітичні механізми та міжнародні норми для досягнення своїх антитерористичних цілей.

Від моменту свого створення Європейський Союз поставав перед необхідністю формування спільних підходів до зовнішньої політики. Розширення ЄС і зростання взаємозалежності в умовах глобалізації означало, що жодна держава-член не могла самотійно протистояти транснаціональним загрозам. Тероризм, який від самого початку мав міжнародну природу, підштовхнув ЄС до активного розвитку колективної дипломатії. Саме тому дипломатичні аспекти Стратегії ЄС охоплюють дії не лише всередині Союзу, але й за його межами - у вигляді політичних діалогів, міжнародних угод, програм технічної допомоги, операцій з управління кризами та широкої взаємодії з глобальними партнерами [3; 23].

Одним із ключових компонентів дипломатичного виміру Стратегії ЄС є діяльність, спрямована на усунення глибинних факторів, що сприяють тероризму. Саме у зовнішньополітичному контексті ЄС розгортає численні програми, спрямовані на зміцнення потенціалу партнерських держав у боротьбі з радикалізацією, покращення систем управління, розвиток освіти та розбудову інститутів верховенства права. Ідея полягає в тому, що тероризм часто виникає у регіонах, де державні інститути є слабкими, де існують соціальні конфлікти, корупція, економічна нерівність та політична нестабільність [61; 62; 17].

Ця стратегія превентивної дипломатії була особливо актуалізована після «арабської весни», коли Європейський Союз зіткнувся з хвилею політичних криз у Північній Африці та на Близькому Сході. ЄС тоді посилив співпрацю із сусідніми регіонами, створивши програми на кшталт:

- Європейського інструменту сусідства (ENI),
- Інструменту стабільності та миру (IcSP),
- програм контррадикалізації та підтримки молоді у Південному Середземномор'ї.

Ці програми мають виразний дипломатичний характер, оскільки передбачають тісний діалог з урядами партнерських країн, укладення двосторонніх угод, спільні дорожні карти та регулярні політичні консультації [17]. Вони також використовують елементи «м'якої сили» - через розвиток громадянського суспільства, створення освітніх можливостей і підтримку проєктів, спрямованих на деідеологізацію радикальних рухів.

Європейський Союз є одним із найбільш активних міжнародних акторів у сфері формування партнерств для боротьби з тероризмом. Дипломатія партнерств передбачає як двосторонню, так і багатосторонню взаємодію з країнами різних регіонів - від Західних Балкан до Африканського Рогу, від Близького Сходу до Південно-Східної Азії.

Особливе місце в дипломатичній діяльності ЄС займають Західні Балкани, оскільки цей регіон є геополітично важливим для безпеки Союзу. ЄС підтримує програми боротьби з радикалізацією, покращення контролю кордонів, реформу поліції та судових органів у таких країнах, як Албанія, Північна Македонія, Сербія та Боснія і Герцеговина. Тут дипломатія поєднується з механізмами розширення ЄС, оскільки країни-кандидати мають гармонізувати свою антитерористичну політику з європейськими стандартами [21].

Не менш важливими є партнерства з країнами Близького Сходу і Північної Африки, серед яких Марокко, Туніс, Йорданія. ЄС допомагає їм реформувати системи кримінальної юстиції, зміцнювати механізми боротьби з фінансуванням тероризму та покращувати координацію спецслужб. Для ЄС це стратегічно важливо, оскільки саме з

цього регіону походили значні частини терористичних мереж, які здійснили атаки в Європі протягом останнього десятиліття [24].

Дипломатична діяльність ЄС у сфері антитероризму охоплює й країни Сахелю - Малі, Нігер, Буркіна-Фасо - де терористичні групи, пов'язані з Аль-Каїдою та ІДІЛ, активно використовують слабкість державних інститутів. ЄС розгорнув у регіоні низку цивільних та військових місій, зокрема EUTM Mali та EUCAP Sahel, метою яких є зміцнення безпеки, підготовка силових структур та розвиток стійкості до радикалізації [10]. Такі дії мають чіткий дипломатичний характер, оскільки передбачають політичні переговори з урядами африканських країн, узгодження мандатів місій та формування довгострокових стратегій співпраці.

Європейський Союз активно бере участь у формуванні міжнародних норм боротьби з тероризмом у межах ООН. Він підтримує реалізацію Глобальної контртерористичної стратегії ООН, співпрацює з Контртерористичним комітетом (СТС) та Офісом з боротьби з тероризмом (UNOCT). ЄС бере участь у розробці резолюцій Ради Безпеки щодо іноземних терористичних бойовиків, фінансування тероризму, депортації та репатріації радикалізованих осіб [62; 68].

Не менш тісною є співпраця ЄС із НАТО. Обидві організації обмінюються інформацією про терористичні загрози, координують свої операції на Балканах та у Середземномор'ї, а також спільно працюють над зміцненням кібербезпеки. Дипломатичні канали між ЄС та НАТО дозволяють уникати дублювання зусиль і забезпечують узгодженість підходів до військових і цивільних заходів протидії тероризму [30].

Додатково ЄС бере участь у діяльності Глобального форуму з боротьби з тероризмом (GCTF) - ініціативи, що об'єднує понад 30 держав. У межах форуму ЄС просуває стандарти кримінальної юстиції, програми протидії насильницькому екстремізму та рекомендації щодо реабілітації і ресоціалізації колишніх бойовиків. Це

демонструє, що дипломатичний вимір антитерористичної діяльності виходить за межі міждержавних переговорів і охоплює широкі міжнародні мережі [33].

Операції ЄС у галузі Спільної політики безпеки та оборони (CSDP) також мають важливе значення для виконання антитерористичної стратегії. Ці місії, хоча формально не завжди пов'язані безпосередньо з боротьбою з тероризмом, сприяють стабілізації регіонів, зміцненню державних інститутів, підготовці правоохоронних органів та військових структур. Саме стабільність є одним із ключових факторів запобігання радикалізації та поширення насильницьких рухів [10].

Місії, такі як:

- EUTM Mali,
- EULEX Kosovo,
- EU NAVFOR Atalanta (морська місія проти піратства),
- EUCAP Sahel,

виконують дипломатичну функцію, оскільки передбачають постійний політичний діалог між ЄС та урядами приймаючих держав. Участь ЄС у цих місіях демонструє, що дипломатія може поєднувати цивільні, військові, економічні та правові інструменти для досягнення довгострокових безпекових цілей [10].

Європейська служба зовнішньої діяльності (EEAS) керує мережею з понад 140 делегацій по всьому світу. Ці делегації виконують функції міністерств закордонних справ ЄС на місцях і є ключовими дипломатичними майданчиками для обговорення питань безпеки, включно з боротьбою з тероризмом.

Делегації:

- проводять регулярні політичні діалоги з урядами партнерських країн;
- координують програми розвитку та безпеки;

- співпрацюють із міжнародними організаціями;
- здійснюють моніторинг ситуації щодо радикалізації та екстремізму;
- сприяють гармонізації законодавства третіх країн із європейськими стандартами [23].

Це означає, що дипломатичний вимір Стратегії ЄС працює не лише на рівні Брюсселя чи національних урядів, але й на локальному рівні в десятках країн світу.

Боротьба з фінансуванням тероризму є важливим елементом зовнішньої дипломатії ЄС. Союз активно співпрацює з FATF, а також укладає двосторонні угоди з країнами, що перебувають у категорії високого ризику. ЄС запровадив власний перелік країн, що становлять загрозу для фінансової системи, і використовує дипломатичні інструменти для забезпечення імплементації міжнародних стандартів у цих державах [31; 18].

Ця частина дипломатії пов'язана з:

- обміном фінансовою інформацією,
- контролем за грошовими переказами,
- відстеженням криптовалют,
- підтримкою аналітичних центрів у третіх країнах,
- навчанням суддів і прокурорів.

Таким чином, дипломатія ЄС охоплює не лише політичний рівень, але й технічний - зміцнення інституцій економічної безпеки держав-партнерів.

Оскільки терористичні організації дедалі активніше використовують інтернет і соціальні мережі, ЄС розробив низку інструментів «цифрової дипломатії», спрямованих на:

- блокування терористичного контенту;
- координацію з техгігантами (Meta, Google, X, Telegram);
- протидію онлайн-радикалізації;
- стандартизацію процедур видалення небезпечних матеріалів.

Регламент ЄС про боротьбу з терористичним контентом онлайн (TERREG) є прикладом дипломатії нового типу, коли Союз взаємодіє не лише з державами, але й із приватними транснаціональними компаніями [54; 20].

Усі елементи Стратегії - запобігання, захист, переслідування, реагування - так чи інакше залежать від дипломатичної взаємодії. Дипломатія дозволяє:

- узгоджувати політику між державами-членами;
- створювати нові механізми співпраці;
- впливати на ситуацію в регіонах, що генерують терористичні загрози;
- укладати угоди з міжнародними організаціями;
- адаптувати внутрішні політики до глобальних норм;
- забезпечувати фінансування та підтримку реформ у партнерських країнах.

Таким чином, дипломатичний вимір Стратегії ЄС не є додатковим або периферійним - він є її фундаментальною основою, яка забезпечує можливість реалізувати всі інші заходи. Без міжнародної співпраці, політичного діалогу, партнерств і зовнішньої підтримки Європейський Союз не зміг би ефективно реагувати на терористичні загрози, які мають глобальну природу [56; 23].

2.3. Зовнішньополітичні інструменти ЄС у боротьбі з тероризмом

Зовнішньополітичний вимір боротьби Європейського Союзу з тероризмом є ключовим елементом його безпекової стратегії. Після ухвалення Європейської

безпекової стратегії 2003 року, а згодом і Глобальної стратегії ЄС 2016 року, стало очевидно, що жодна держава-член і жодна регіональна організація не здатні самостійно протистояти терористичним загрозам, які мають багатовимірний та транскордонний характер. Тому зовнішня політика ЄС у сфері боротьби з тероризмом дедалі більше інтегрується у загальну систему міжнародної безпеки, перетворюючи Європейський Союз на одного з головних глобальних акторів у протидії тероризму [42; 25].

Тероризм виникає у складному середовищі, де політична нестабільність, соціальна нерівність, корупція, слабкість інститутів державної влади та конфлікти створюють сприятливі умови для поширення радикальних ідеологій. Саме тому зовнішньополітичні інструменти ЄС спрямовані не лише на реагування на терористичні загрози, але й на їх попередження через зміцнення партнерських держав, розвиток регіонів та стабілізацію політичних процесів. Цей підхід поєднує елементи дипломатії, розвитку, безпеки та гуманітарної політики, утворюючи багаторівневий механізм запобігання та стримування тероризму [61; 62; 17].

Політичний діалог з третіми країнами є центральним компонентом дипломатичної діяльності ЄС у боротьбі з тероризмом. Цей діалог охоплює регулярні зустрічі на рівні міністрів закордонних справ, високих представників, технічних експертів і спеціальних представників ЄС з антитерористичної діяльності. Відповідні питання також включаються до угод про асоціацію, інструментів сусідства та стратегічних партнерств.

У межах таких діалогів ЄС:

- обмінюється інформацією про терористичні мережі;
- узгоджує правові норми;
- координує стратегії запобігання радикалізації;
- підтримує реформи в секторі юстиції та безпеки партнерських країн;

- сприяє інтеграції регіональних антитерористичних ініціатив [23; 17].

Особливого значення такі діалоги набули після появи феномена іноземних терористичних бойовиків, коли тисячі громадян Європи та сусідніх країн приєдналися до ІДІЛ та інших угруповань на Близькому Сході. Повернення цих осіб стало серйозним викликом для безпеки ЄС, і саме дипломатичні канали були використані для координації судових, політичних і безпекових механізмів з партнерами в регіоні [69; 67].

Близький Схід є стратегічним регіоном у зовнішній політиці ЄС, оскільки більшість сучасних терористичних загроз або виникли, або розвиваються саме там. Зокрема, конфлікти в Сирії та Іраку стали каталізатором появи ІДІЛ, яка створила глобальну мережу прихильників і бойовиків. У відповідь ЄС розгорнув комплекс дипломатичних, гуманітарних і військових заходів у співпраці зі своїми міжнародними партнерами [26].

ЄС підтримує діалог з ключовими країнами регіону - Йорданією, Ліваном, Іраком, Туреччиною - з питань протидії радикалізації, зміцнення кордонів, стабілізації державних інститутів та реформування системи кримінальної юстиції. Через інструмент Європейської політики сусідства ЄС фінансує програми підтримки реформ у секторі безпеки, а також сприяє боротьбі з терористичною пропагандою в цифровому просторі. Особливо важливою є дипломатична взаємодія між представництвами ЄС у регіоні та місцевими політичними елітами [17; 26].

ЄС також бере участь у Глобальній коаліції проти ІДІЛ, забезпечуючи політичну, гуманітарну, військову та фінансову підтримку. Дипломатія ЄС у цій коаліції забезпечує узгодженість дій держав-членів, сприяє розбудові інституцій в Іраку та підтримує процеси реінтеграції колишніх бойовиків і їхніх сімей [34].

Північна Африка є одним із головних напрямів зовнішньої політики ЄС через географічну близькість, міграційні потоки, конфлікти та активність екстремістських

угруповань. ЄС має партнерські відносини з Марокко, Тунісом, Єгиптом та Алжиром, які відіграють ключову роль у стримуванні терористичних мереж та контролі кордонів [24].

У регіоні Сахелю ЄС реалізує низку цивільних і військових місій у межах Спільної політики безпеки та оборони (CSDP), спрямованих на підтримку стабільності, підготовку військових кадрів, зменшення впливу терористичних угруповань та посилення державного управління. Місії EUCAP Sahel Niger, EUCAP Sahel Mali та EUTM Mali є головними інструментами дипломатії безпеки ЄС у регіоні [10; 12].

Дипломатична присутність ЄС у цих країнах дозволяє:

- узгоджувати регіональні стратегії протидії тероризму;
- координувати співпрацю між африканськими органами безпеки та ЄС;
- впроваджувати програми протидії насильницькому екстремізму;
- зміцнювати прикордонну безпеку та контроль за переміщенням бойовиків [12].

Екстремістські групи, такі як «Аль-Каїда в країнах ісламського Магрибу» та філії ІДІЛ, активно діють у Сахелі, що робить цей регіон місцем стратегічного інтересу для ЄС.

ЄС веде активну співпрацю з країнами Південної та Південно-Східної Азії - зокрема, з Індонезією, Малайзією, Пакистаном, Індією, Сінгапуром. Ці країни мають власні проблеми з тероризмом, що створює основу для взаємного обміну досвідом і спільного протистояння радикальним мережам. Через дипломатичні канали ЄС підтримує програми боротьби з фінансуванням тероризму, вдосконалює механізми прикордонного контролю та сприяє реформам правосуддя у партнерських країнах [36].

ЄС і АСЕАН започаткували спільні формати співпраці у сфері запобігання радикалізації та протидії терористичним мережам. Такі дипломатичні ініціативи

зміцнюють регіональні механізми безпеки та забезпечують координацію на рівні міжнародних організацій [1].

Делегації ЄС у третіх країнах є основним каналом реалізації зовнішньополітичних інструментів. Вони забезпечують:

- політичний аналіз ситуації в країні;
- координацію програм фінансування;
- дипломатичний діалог з місцевою владою;
- підтримку партнерських організацій у боротьбі з радикалізацією;
- участь у регіональних безпекових ініціативах;
- зв'язок між місцевими потребами та європейською стратегією [23].

Такі делегації часто виступають «очима і вухами» ЄС, забезпечуючи актуальну інформацію про розвиток терористичних загроз, політичні ризики та можливості для реформ.

Боротьба з фінансуванням тероризму є одним із найбільш розвинених зовнішньополітичних напрямів ЄС.

Союз активно:

- укладає меморандуми з країнами високого ризику,
- тисне на держави, які не виконують рекомендацій FATF,
- працює з банківським сектором третіх країн,
- підтримує реформи фінансового моніторингу,
- проводить тренінги для правоохоронців і прокурорів,
- співпрацює з Інтерполом та Egmont Group [31; 63; 18; 16].

Фінансова дипломатія має ключове значення, оскільки сучасні терористичні мережі є гнучкими і використовують нові фінансові інструменти - криптовалюти, Hawala-трансфери, цифрові гаманці.

Європейський Союз використовує санкції як важливий інструмент боротьби з тероризмом. Це включає:

- замороження активів терористичних організацій;
- заборону на в'їзд;
- фінансові обмеження щодо юридичних осіб;
- санкції проти держав, які підтримують тероризм [11].

Санкційна дипломатія тісно пов'язана з діяльністю Ради Безпеки ООН, однак ЄС також має власний автономний санкційний режим, що дозволяє йому самостійно реагувати на загрози, навіть якщо ООН не досягла консенсусу.

Окремого значення набуває цифрова дипломатія, спрямована на:

- видалення терористичного контенту онлайн;
- співпрацю з технологічними компаніями;
- стандартизацію алгоритмів виявлення пропаганди;
- протидію вербуванню в інтернеті;
- зменшення впливу дезінформації, що сприяє радикалізації [20; 54].

ЄС став одним із перших глобальних акторів, який запровадив юридично обов'язковий Регламент проти терористичного контенту онлайн, що визначає правила поведінки для платформ і встановлює відповідальність за його порушення.

Особливістю зовнішньополітичної діяльності ЄС у боротьбі з тероризмом є її багатовимірність. Вона включає:

- дипломатію розвитку;
- дипломатію санкцій;
- цифрову дипломатію;
- військову дипломатію (місії CSDP);
- багатосторонню дипломатію (ООН, НАТО, GCTF);
- економічну дипломатію;
- міжінституційну координацію [32; 23].

Це робить ЄС одним з найактивніших та найвпливовіших гравців у сфері глобальної безпеки.

Зовнішньополітичні інструменти ЄС у боротьбі з тероризмом формують складний, багатогранний механізм, що поєднує дипломатію, розвиток, фінансовий контроль, безпекову допомогу та кібербезпеку. Вони дозволяють ЄС впливати на ситуацію за межами своїх кордонів, формувати глобальні норми та забезпечувати стабільність у стратегічно важливих регіонах [23; 25].

2.4. Протидія радикалізації та екстремізму у рамках політики Європейського Союзу: дипломатичні аспекти

Протидія радикалізації та насильницькому екстремізму є однією з ключових складових Стратегії Європейського Союзу у боротьбі з тероризмом. На відміну від традиційних силових заходів, які спрямовані на реагування на вже здійснені злочини або активні загрози, політика протидії радикалізації має превентивний характер. Її головною метою є усунення чинників, що сприяють радикалізації окремих осіб та спільнот, зменшення впливу екстремістських ідеологій та формування стійких суспільств, здатних протистояти терористичним наративам [61; 20].

У цьому контексті дипломатія відіграє вкрай важливу роль, оскільки протидія радикалізації не обмежується внутрішньополітичними заходами - вона потребує міжнародної координації, залучення третіх країн, міжрелігійного діалогу, партнерства з глобальними платформами, співпраці з міжнародними організаціями та невійськових інструментів впливу. Оскільки радикалізація має транснаціональний характер, а екстремістські мережі активно використовують інтернет, фінансові потоки та міграційні маршрути, дипломатичні канали стають ключовим засобом узгодження стратегій на міжнародному рівні [61; 62; 17].

Радикалізація не має одного джерела. Вона виникає внаслідок поєднання:

- соціально-економічних проблем,
- політичної маргіналізації,
- ідентичнісних конфліктів,
- зовнішніх інформаційних впливів,
- ідеологічних мереж,
- релігійних маніпуляцій,
- конфліктів у регіонах походження мігрантів.

ЄС визнає, що радикалізація часто розвивається на межі внутрішніх та зовнішніх процесів: повідомлення екстремістських груп можуть надходити з інших країн, радикальні проповідники часто мають міжнародні зв'язки, а багато іноземних терористичних бойовиків проходять підготовку за межами ЄС [62; 17]. Тому протидія радикалізації неможлива без дипломатії.

ЄС активно використовує дипломатичні інструменти для зменшення впливу радикальних ідеологій за межами своїх кордонів. У співпраці з країнами Близького Сходу, Північної Африки та Сахелю ЄС підтримує програми:

- реформ системи освіти,
- боротьби з пропагандою,
- зміцнення інститутів громади,
- розвитку молодіжних програм,
- підвищення довіри до державних інститутів.

Такі заходи реалізуються через інструменти Європейської політики сусідства (ENI), Інструмент стабільності та миру (IcSP), а також через місії CSDP. Дипломатичний характер цих програм проявляється у постійному діалозі з місцевими урядами, узгодженні політичних орієнтирів та забезпеченні участі громадянського суспільства [52; 55].

ЄС створив мережу RAN для об'єднання експертів, вчених, працівників правоохоронних органів, освітян, соціальних працівників та релігійних лідерів. Хоча RAN працює переважно всередині ЄС, її матеріали активно поширюються по всьому світу, а експерти RAN беруть участь у міжнародних конференціях та проєктах.

Дипломатична роль RAN полягає в тому, що ЄС формує глобальний підхід до:

- реінтеграції радикалізованих осіб,
- протидії онлайн-вербуванню,
- залучення релігійних громад до превенції,
- роботи з вразливими групами [20; 49].

RAN стала інструментом «м'якої сили», оскільки ЄС експортує свої стандарти боротьби з радикалізацією в інші країни.

Сучасний тероризм активно використовує цифровий простір для:

- вербування,

- пропаганди,
- поширення інструкцій,
- координації актів насильства,
- фінансування.

Тому ЄС реалізує цифрову дипломатію, яка включає переговори з глобальними технологічними компаніями (Meta, X, Google, Telegram) щодо видалення екстремістського контенту. Прийняття Регламенту про боротьбу з терористичним контентом онлайн (TERREG) створило правові рамки взаємодії між ЄС і приватними платформами, що є унікальним дипломатичним інструментом у світовій практиці [54; 20].

ЄС також співпрацює з:

- Європолом (EU IRU - Internet Referral Unit),
- Європейським форумом Інтернету,
- міжнародними партнерами у боротьбі з терористичною пропагандою онлайн [51;

20].

Цей напрям демонструє, що дипломатія виходить за межі державних акторів і охоплює приватні корпорації та технологічні платформи, що мають глобальний вплив.

ЄС визнає, що боротьба з радикалізацією неможлива без взаємодії з релігійними спільнотами. Через політичні діалоги, семінари, міжнародні конференції та програми підтримки ЄС:

- сприяє розвитку поміркованих релігійних дискурсів,
- протидіє релігійним маніпуляціям,
- підтримує проекти міжкультурної комунікації,

- працює з імамами та громадами, які впливають на молодь [17; 19].

Подібні ініціативи реалізуються не лише в Європі, але й у партнерських державах, включно з країнами Близького Сходу та Північної Африки.

У межах ЄС реалізуються програми:

- ресоціалізації ув'язнених радикалізованих осіб,
- роботи з особами, які повернулися з бойових зон,
- запобігання радикалізації у школах та тюрмах,
- підтримки сімей потенційних радикалів,
- психологічної підтримки.

Через дипломатичні механізми ЄС поширює ці програми у партнерських країнах, фінансує проекти, тренінги та обмін експертами [20; 49].

EU StratCom Task Forces, зокрема East StratCom, мають досвід протидії дезінформації, але їхня методологія використовується також для боротьби з екстремістською пропагандою. Через дипломатичні канали ЄС:

- просуває альтернативні наративи,
- підтримує незалежні медіа,
- працює над зміцненням медіаграмотності у третіх країнах,
- співпрацює з регіональними інформаційними центрами [27; 20].

Це частина ширшої інформаційної дипломатії, що спрямована на зменшення впливу екстремістських ідеологій.

Європейський Союз активно бере участь у міжнародних програмах протидії радикалізації, спрямованих на:

- усунення соціально-політичних причин радикалізації,
- реінтеграцію бойовиків,
- розвиток місцевих громад,
- підтримку стабільності в регіонах конфліктів.

ЄС співпрацює з:

- ООН та її офісом UNOCT,
- Глобальним форумом з боротьби з тероризмом (GCTF),
- ОБСЄ,
- Радою Європи,
- Африканським Союзом,
- Лігою арабських держав [62; 33; 2].

Спільні програми передбачають створення проторадикалізаційних центрів, платформ обміну інформацією, навчання експертів та підтримку регіональних ініціатив.

Дипломатія у цьому контексті:

- забезпечує координацію між державами-членами,
- формує партнерства з країнами походження радикалізації,
- створює канали для обміну досвідом,
- просуває європейські стандарти в сфері освіти, прав людини, безпеки,
- впливає на глобальні дискусії щодо радикалізації та екстремізму.

Завдяки дипломатії ЄС може діяти як єдиний актор, а не як сукупність національних політик, що підвищує ефективність заходів і збільшує міжнародний вплив Союзу [62; 42].

Висновки до розділу 2

Другий розділ магістерської роботи був присвячений аналізу стратегічних підходів, інституційних механізмів та зовнішньополітичних інструментів, які Європейський Союз застосовує у боротьбі з тероризмом. Проведене дослідження дозволило встановити, що антитерористична політика ЄС є однією з найбільш комплексних і структурованих у світі, поєднуючи елементи безпеки, дипломатії, права, розвитку, кіберрегулювання та міжнародної взаємодії. Результати аналізу демонструють, що ЄС розробив багатовимірну, структурно збалансовану модель протидії тероризму, яка значною мірою базується на зовнішньому вимірі та дипломатичних інструментах.

По-перше, розгляд інституційної архітектури Європейського Союзу засвідчив, що боротьба з тероризмом є невід'ємною частиною його безпекової політики. Європейська комісія, Рада ЄС, Європейська служба зовнішньої діяльності, агенції Europol, Eurojust, Frontex та інші інституції здійснюють координацію між собою, утворюючи інтегровану систему реагування. Взаємодія цих структур дозволяє ЄС не лише уніфікувати норми та механізми всередині Союзу, але й формувати узгоджену зовнішню політику, спрямовану на усунення транснаціональних загроз.

По-друге, детальний аналіз Стратегії ЄС у боротьбі з тероризмом показав, що її зовнішньополітичний вимір є не менш важливим, ніж внутрішній. Стратегія охоплює чотири ключові компоненти - запобігання, захист, переслідування та реагування - які разом формують єдину логіку дій. Однак саме запобігання та зовнішня співпраця визначають довготривалий ефект, оскільки вони спрямовані на усунення першопричин тероризму, які найчастіше знаходяться за межами ЄС. Це підтверджує розуміння

Союзом того факту, що боротьба з тероризмом неможлива в умовах ізоляції, і що стабільність сусідніх регіонів напряду пов'язана з безпекою Європи.

По-третє, у підрозділі 2.3 було з'ясовано, що дипломатичні механізми ЄС у сфері протидії тероризму ґрунтуються на багаторівневій моделі, яка включає політичний діалог, програмну співпрацю, партнерства з третіми країнами, участь у місіях CSDP, розвідувальні інструменти, фінансову та цифрову дипломатію. Ця система дозволяє Європейському Союзу впливати на регіони, що генерують терористичні загрози, знижувати вразливість країн-партнерів до радикалізації, сприяти реформам сектору безпеки, а також підтримувати соціально-економічну стабільність. Особливо важливими є партнерства з країнами Північної Африки, Близького Сходу та Сахелю, де дипломатія ЄС поєднується з гуманітарними, військовими та інституційними інструментами.

По-четверте, аналіз документів ЄС у сфері боротьби з тероризмом показав, що правова база Союзу є однією з найбільш комплексних у світі. Вона включає Директиву 2017/541, Плани дій щодо боротьби з тероризмом, цифрові регламенти щодо онлайн-контенту, механізми контролю над фінансовими потоками та численні документи CSDP. Ці нормативні акти не лише визначають внутрішні підходи Союзу, але й використовуються як дипломатичний інструмент, що дозволяє ЄС поширювати власні стандарти у третіх країнах.

По-п'яте, зовнішня антитерористична політика ЄС нерозривно пов'язана з його роллю як «нормативної сили» (normative power). Європейський Союз просуває власні правила та підходи на глобальному рівні, використовуючи дипломатію, економічні угоди, гуманітарну допомогу та інституційні партнерства. У такий спосіб ЄС не лише реагує на терористичні загрози, але й формує міжнародні рамки, які впливають на діяльність інших акторів.

По-шосте, значну роль у зовнішній боротьбі з тероризмом відіграють аналітичні та інформаційні інструменти, які забезпечують ЄС можливістю прогнозувати загрози, ідентифікувати екстремістські мережі та реагувати на нові форми тероризму, включаючи кібертероризм та цифрову радикалізацію. Участь ЄС у глобальних інформаційних платформах, а також співпраця з технологічними компаніями демонструє, що дипломатія Союзу успішно адаптується до нових викликів.

Загалом, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що Європейський Союз сформував цілісну, багаторівневу та гнучку систему дипломатичних інструментів, які забезпечують ефективну зовнішню протидію тероризму. Ця система поєднує політичний діалог, партнерства, правові механізми, розвідувальну співпрацю, кібербезпеку, гуманітарну взаємодію та операційну присутність у нестабільних регіонах. Важливо, що дипломатія ЄС спрямована не лише на реагування на терористичні загрози, але й на їхнє попередження, усунення структурних причин радикалізації та підтримку глобальної стабільності.

Таким чином, зовнішньополітична стратегія Європейського Союзу у сфері боротьби з тероризмом є ключовим елементом його ролі у міжнародній системі безпеки та створює основу для розвитку нових форматів міжнародної координації, що будуть розглянуті у третьому розділі роботи.

РОЗДІЛ 3. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДИПЛОМАТИЧНОЇ БОРОТЬБИ ЄС З ТЕРОРИЗМОМ.

3.1. Основні виклики дипломатичної боротьби Європейського Союзу з тероризмом

Дипломатична діяльність Європейського Союзу у сфері боротьби з тероризмом є складним процесом, який відображає не лише внутрішні політичні й інституційні особливості Союзу, але й динаміку глобальної системи міжнародних відносин. Тероризм має мінливу природу, розвивається у нових формах, адаптується до технологічних і соціальних трансформацій, що створює низку серйозних викликів для дипломатії ЄС. Ці виклики охоплюють політичні, правові, інституційні, технологічні, геополітичні та соціальні виміри, і кожен із них впливає на ефективність антитерористичної політики на міжнародному рівні [42].

Однією з ключових проблем є відсутність єдності у визначенні тероризму та підходів до його подолання серед держав-членів ЄС. Незважаючи на те, що в межах Союзу діє Директива (ЄС) 2017/541, яка встановлює спільні правові рамки для боротьби з тероризмом, на зовнішньополітичному рівні держави-члени інколи мають різні пріоритети та інтереси. Це проявляється у ставленні до окремих терористичних організацій, до партнерів у регіонах Близького Сходу та Північної Африки, до питань репатріації іноземних бойовиків та до масштабів участі у міжнародних операціях [42].

Важливим викликом залишається координація між державами-членами та інституціями ЄС. Дипломатія ЄС - це багаторівнева система, що включає Європейську службу зовнішньої діяльності, Європейську комісію, Європейську Раду, а також національні міністерства закордонних справ і внутрішніх справ. Наявність різних компетенцій та інтересів ускладнює вироблення спільних позицій і зменшує швидкість реагування на динамічні загрози. Терористичні мережі діють швидко й адаптивно, тоді

як дипломатичний процес ЄС часто є повільним, бюрократичним і залежить від політичного консенсусу [3; 23].

Суттєвим чинником є також геополітична фрагментація сусідніх регіонів, зокрема Близького Сходу, Сахелю, Північної Африки та Східної Африки. У цих регіонах нерідко відсутні стабільні державні інститути, що створює сприятливі умови для діяльності терористичних організацій. ЄС у своїй дипломатії мусить взаємодіяти з урядами, які інколи мають обмежений контроль над територією, або зі структурами, що перебувають у стані політичної кризи. Будь-які домовленості щодо реформ сектору безпеки чи політичної стабілізації в таких країнах натрапляють на інституційну слабкість та внутрішні суперечності [17; 10; 12].

Іншим важливим викликом є дипломатія у сфері міграції, яка тісно пов'язана з питанням радикалізації та безпеки. Деякі держави-члени пов'язують міграційні потоки з терористичними ризиками, тоді як інші наголошують на гуманітарних аспектах та необхідності дотримання міжнародного права. У результаті дипломатичні переговори щодо партнерств з країнами походження та транзиту мігрантів часто стають складними, а політичні рішення - суперечливими [74]. Терористичні групи при цьому активно використовують міграційні маршрути не лише для проникнення до Європи, але й для фінансування діяльності, розповсюдження пропаганди та мобілізації прихильників.

Окрему групу викликів становлять технологічні зміни, зокрема розвиток цифрового середовища. Терористичні організації швидко адаптують технологічні інновації: використовують інтернет для вербування, криптовалюту для фінансування, шифровані месенджери для комунікації, соціальні платформи для поширення пропаганди. Дипломатія ЄС має працювати у складному середовищі, де основними гравцями є не лише держави, а й приватні корпорації, які володіють платформами глобального масштабу [20; 54; 51]. Регулювання діяльності таких корпорацій потребує

складних дипломатичних переговорів, балансування інтересів між безпекою, свободою слова та економічною діяльністю.

Викликом є також зовнішнє втручання та гібридні загрози, включно з дезінформаційними кампаніями, спрямованими на послаблення європейських суспільств, дискредитацію державних інституцій та підрив довіри між громадами. Деякі держави використовують інформаційний простір для стимулювання радикальних наративів, просування екстремізму або створення атмосфери недовіри між національними та етнічними групами. ЄС змушений відповідати на ці загрози за допомогою дипломатичних та інформаційних інструментів, зокрема через діяльність EU StratCom Task Forces, а також шляхом політичного тиску на країни, що здійснюють гібридні атаки [27].

Дипломатія ЄС стикається з серйозними викликами у сфері прав людини, оскільки заходи боротьби з тероризмом мають відповідати європейським правовим стандартам. Деякі партнерські країни запроваджують репресивні заходи під виглядом боротьби з тероризмом, обмежуючи свободу слова, релігійні права або діяльність опозиційних сил. У такій ситуації ЄС опиняється між необхідністю підтримувати стабільність у регіонах та зобов'язанням дотримуватися прав людини в дипломатичній діяльності [65; 2; 48]. Це створює дилему між ціннісною та прагматичною дипломатією.

Особливо практичною проблемою є репатріація іноземних терористичних бойовиків та їхніх сімей. Після падіння ІДІЛ тисячі європейських громадян, включаючи жінок і дітей, залишилися у таборах Північної Сирії. Держави-члени часто мають різні позиції щодо повернення та судового переслідування цих осіб, що створює дипломатичні суперечності та ускладнює взаємодію з курдською адміністрацією чи урядом Іраку [68; 32]. Ще одним викликом є фінансування міжнародних антитерористичних програм. ЄС виділяє значні ресурси на програми стабілізації, реформ сектору безпеки, розвиток освіти, боротьбу з радикалізацією та підтримку

громадянського суспільства. Однак фінансова допомога нерідко стикається з корупцією, неефективним управлінням, нестабільністю політичних режимів або слабкою інституційною спроможністю партнерських держав [31; 63; 47]. Це ускладнює досягнення сталих результатів і потребує додаткових дипломатичних механізмів моніторингу та контролю.

До найскладніших викликів належить розбіжність інтересів між глобальними акторами, такими як США, Туреччина, Росія, Китай та країни Перської затоки. Кожен із цих акторів має власні підходи до боротьби з тероризмом, підтримує різні політичні сили у конфліктних регіонах та використовує питання безпеки як інструмент геополітичного впливу. ЄС у своїй дипломатії має враховувати ці конфліктні інтереси, що нерідко обмежує його можливості діяти самостійно або створює ситуації дипломатичних компромісів [7].

Крім того, дипломатія ЄС часто стикається з низьким рівнем довіри до інституцій у регіонах партнерства. Історичні конфлікти, колоніальна спадщина, політичні розбіжності або сприйняття ЄС як зовнішнього актора інколи ускладнюють співпрацю.

Ефективна дипломатія у таких умовах потребує гнучкості, культурної чутливості, залучення місцевих лідерів та довгострокових комунікаційних стратегій [72].

Не менш важливим викликом є нові форми тероризму, включаючи:

- кібертероризм,
- використання штучного інтелекту,
- самостійно радикалізованих індивідів («lone actors»),
- біологічний і хімічний тероризм,
- децентралізовані онлайн-мережі.

Ці форми часто не підпадають під класичні міжнародні правові норми, що створює правові прогалини і ускладнює дипломатичну координацію [39].

Таким чином, дипломатична боротьба Європейського Союзу з тероризмом стикається з широким спектром викликів, які вимагають інноваційних підходів, гнучкості та адаптації до нових реалій. Складність цих викликів відображає як внутрішню багатшаровість ЄС, так і фрагментованість глобального середовища безпеки.

3.2. Перспективи розвитку дипломатії Європейського Союзу у боротьбі з тероризмом

Перспективи розвитку дипломатії Європейського Союзу у сфері боротьби з тероризмом визначаються поєднанням кількох довгострокових тенденцій: еволюцією самого тероризму, зміною конфігурації міжнародної системи, розвитком технологій, внутрішніми трансформаціями в ЄС та зростанням ролі недержавних акторів. У ХХІ столітті дипломатія вже не обмежується класичними міждержавними відносинами; вона поступово перетворюється на багаторівневий механізм, що включає міжнародні організації, регіональні союзи, транснаціональні корпорації, фінансові інституції, громадянське суспільство та цифрові платформи. У такому контексті питання про майбутнє дипломатії ЄС у боротьбі з тероризмом набуває особливої ваги, адже від того, наскільки успішно Союз адаптується до нових умов, залежить його здатність залишатися впливовим глобальним актором безпеки [45; 36; 28].

Однією з базових тенденцій є подальше формування цілісної європейської архітектури безпеки, в якій дипломатія відіграватиме інтегруючу роль. Після ухвалення Глобальної стратегії ЄС у 2016 році, а також таких ініціатив, як Постійне структуроване співробітництво (PESCO) та створення Європейського оборонного фонду, стало очевидно, що Європейський Союз прагне до глибшої координації не лише в економічній та політичній, а й у безпековій площині [66; 65; 67]. У перспективі це означає, що

дипломатія ЄС буде дедалі менш фрагментованою, а більша частина рішень у сфері боротьби з тероризмом ухвалюватиметься на рівні Союзу, а не окремих держав-членів. Такий розвиток сприятиме формуванню спільного голосу ЄС на міжнародній арені, підвищуючи його суб'єктність у глобальних процесах.

Важливою сферою розвитку стане подальше посилення ролі ЄС як одного з головних світових центрів експертизи у галузі запобігання радикалізації та насильницькому екстремізму. Уже сьогодні Європейський Союз володіє значним досвідом завдяки діяльності мережі RAN, численним пілотним проектам у державах-членах, а також програмам, що реалізуються на Західних Балканах, у країнах Сахелю, Близького Сходу та Північної Африки [43; 22; 44; 23]. Надалі ЄС може перетворитися на глобального «експортера» моделей P/CVE (Preventing and Countering Violent Extremism), поширюючи свої підходи через двосторонні угоди, міжнародні форуми, участь у програмах ООН, ОБСЄ та Глобального форуму з боротьби з тероризмом. Це означатиме зміцнення дипломатії «м'якої сили», яка поєднуватиме безпекові цілі з розвитком, освітою, правами людини та підтримкою стійких громад.

Окремим виміром перспектив є цифрова трансформація дипломатії. Терористичні організації дедалі активніше використовують інтернет, шифровані канали, соціальні мережі, криптовалюти та, поступово, технології штучного інтелекту. Онлайн-простір дозволяє їм здійснювати вербування, поширювати пропаганду, координувати діяльність та переховувати фінансові потоки. У відповідь ЄС змушений розвивати те, що можна назвати цифровою дипломатією безпеки - системою взаємодії з глобальними технологічними компаніями, регулювання платформ, створення спільних стандартів кіберзахисту та правил обробки контенту [10; 30; 18].

Регламент ЄС щодо терористичного контенту онлайн, а також ширша політика у сфері цифрових послуг є лише першими кроками на шляху до формування нової нормативної архітектури. У майбутньому дипломатія ЄС у цій сфері, ймовірно, буде

спрямована на розробку глобальних кодексів поведінки для платформ, узгодження підходів до штучного інтелекту та участь у створенні міжнародних угод, що регулюють кіберпростір. Це надасть ЄС можливість зміцнити свою роль як світового «нормативного центру» у галузі цифрової безпеки [18; 60].

Не менш важливим напрямом залишається фінансовий вимір боротьби з тероризмом. Терористичні мережі використовують складні схеми переказу коштів - від традиційних «тіньових» систем до використання криптовалют і фінансових інструментів нових поколінь. В умовах стрімкого розвитку фінансових технологій дипломатія ЄС має перспективу розширювати співпрацю з FATF, Світовим банком, МВФ, регіональними банками розвитку, а також із фінансовими регуляторами третіх країн [34; 12]. Очевидно, що зростатиме роль двосторонніх і багатосторонніх угод у сфері фінансового моніторингу, автоматичного обміну даними, контролю за криптоактивами та боротьби з відмиванням коштів, пов'язаних з тероризмом. У перспективі це може перетворити ЄС на одного з ключових дипломатичних гравців у глобальній системі фінансової безпеки, особливо якщо Союз зможе поєднати свої внутрішні регуляторні можливості з активною зовнішньою політикою у цій сфері [34; 12].

Географічний вимір перспектив дипломатії ЄС у боротьбі з тероризмом пов'язаний із розширенням його діяльності у регіонах, де терористичні та екстремістські мережі мають найбільший вплив. Традиційними пріоритетами залишатимуться Близький Схід, Північна Африка та Сахель, однак у майбутньому зростатиме значення партнерств із країнами Східної Африки, Індो-Тихоокеанського регіону, Південної Азії та, ймовірно, Латинської Америки [43; 51]. Багато з цих регіонів стикаються з поєднанням організованої злочинності, тероризму, піратства, кіберзагроз і політичної нестабільності. Це створює для ЄС не лише виклики, а й можливості для посилення своєї ролі через місії CSDP, програми розвитку, підтримку реформ у секторі безпеки та широку дипломатичну присутність.

Суттєві перспективи відкриваються і в площині інституційного розвитку самої Європейської служби зовнішньої діяльності. EEAS уже сьогодні виступає ключовим координатором зовнішньої політики ЄС у сфері безпеки, однак у майбутньому її роль у питаннях боротьби з тероризмом може суттєво зрости. Це стосується як аналітичного виміру (розвиток стратегічного прогнозування, поглиблений аналіз терористичних загроз, використання даних і штучного інтелекту), так і координаційної функції (узгодження позицій держав-членів, управління делегаціями ЄС, координація між інституціями) [73; 70]. Зміцнення EEAS як центру стратегічного планування у сфері боротьби з тероризмом дозволить ЄС діяти більш прогнозовано та узгоджено.

Перспективним напрямом є посилення синергії між гуманітарною, розвитковою та безпековою дипломатією. Уже сьогодні ЄС реалізує вразливих регіонах комплексні програми, які одночасно спрямовані на розвиток інфраструктури, зміцнення інституцій держави, підтримку освіти, створення робочих місць і підвищення стійкості громад до радикалізації [23]. У майбутньому можна очікувати, що такі програми стануть ще більш інтегрованими, а дипломатія розвитку буде прямо пов'язана з цілями протидії тероризму, особливо у країнах, де радикальні рухи базуються на соціальній несправедливості, бідності, корупції та відсутності перспектив для молоді.

Окремим стратегічним вектором стане розвиток так званої стратегічної автономії ЄС. У сфері боротьби з тероризмом це означатиме поступове посилення самостійності Союзу в ухваленні зовнішньополітичних рішень, проведенні місій, формуванні санкційної політики та розгортанні розвідувальних і аналітичних спроможностей [65; 28]. Звісно, це не означає розриву з НАТО або США, але вказує на прагнення ЄС діяти як повноцінний суб'єкт безпеки, який не лише підтримує чужі ініціативи, а й формує власний порядок денний. У перспективі це може суттєво змінити баланс у міжнародній боротьбі з тероризмом, надавши Союзу додаткову вагу в глобальних коаліціях.

Ще одним важливим елементом перспектив є розширення ролі ЄС у врегулюванні конфліктів, оскільки значна частина терористичних загроз походить із зон затяжних конфліктів і «крихкої» державності. Європейський Союз має багатий досвід участі у миротворчих операціях, наданні посередницьких послуг, підтримці перехідного правосуддя та процесів національного примирення [51; 60]. У майбутньому можна очікувати, що дипломатія ЄС приділятиме ще більшу увагу саме тим конфліктним контекстам, які породжують нові хвилі радикалізації, - зокрема в Сахелі, на Близькому Сході, у Східній Африці та інших регіонах. Миротворча, посередницька та стабілізаційна діяльність у таких умовах виступатиме не лише елементом загальної зовнішньої політики Союзу, а й одним із ключових інструментів довгострокової протидії тероризму.

Нарешті, перспективи розвитку дипломатії ЄС у боротьбі з тероризмом пов'язані з посиленням аналітичного виміру. Використання великих масивів даних, штучного інтелекту, прогнозних моделей та спеціалізованих аналітичних центрів дозволить Союзу не просто реагувати на загрози, а й передбачати їхню появу, моделювати сценарії розвитку ситуації та своєчасно адаптувати політику [71]. У такій перспективі дипломатія все більше базуватиметься на доказах, аналітиці та прогнозуванні, що зробить її більш системною й менш залежною від ситуативних рішень.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що перспективи розвитку дипломатії Європейського Союзу у боротьбі з тероризмом пов'язані з її подальшою багатовимірною трансформацією. Вона виходитиме за межі класичних міждержавних відносин і перетворюватиметься на комплекс інструментів, що охоплюють цифрову, фінансову, гуманітарну, військово-цивільну, регуляторну та публічну сфери. Від того, наскільки успішно ЄС зможе поєднати ці виміри в єдину стратегічну лінію, залежатиме його спроможність залишатися одним із головних глобальних акторів у сфері протидії тероризму в умовах швидких і часто непередбачуваних змін міжнародного середовища.

3.3. Рекомендації щодо вдосконалення дипломатичних інструментів ЄС у боротьбі з тероризмом

Одним із найважливіших напрямів вдосконалення дипломатичних інструментів Європейського Союзу має стати подальше зміцнення внутрішньої координації між інституціями ЄС та урядами держав-членів. Тероризм як глобальна загроза не визнає кордонів, і тому ефективність зовнішньої політики Союзу значною мірою залежить від того, наскільки узгоджено діють політичні, безпекові та дипломатичні структури. Сьогодні взаємодія між Європейською службою зовнішньої діяльності, Європейською Комісією, Радою ЄС та національними органами нерідко ускладнена розбіжностями у політичних пріоритетах, відсутністю оперативних механізмів обміну даними та інституційною фрагментацією [6].

Для покращення ситуації доцільно посилити роль EEAS як центрального координатора зовнішньої антитерористичної діяльності. Це потребує розширення її аналітичного мандату, створення спільних кризових платформ та впровадження системи швидкого реагування, яка б дозволяла оперативно ухвалювати рішення щодо зовнішніх загроз. Ідеться не лише про інституційні реформи, а й про формування спільної стратегічної культури, що базувалася б на довірі, обміні інформацією та політичній волі діяти узгоджено. У перспективі це дозволить ЄС діяти більш цілісно на міжнародній арені та підвищить його ефективність як глобального актора у сфері безпеки.

Регулярна дипломатична взаємодія з країнами, що перебувають у регіонах підвищеної терористичної активності, є ключовою передумовою успішної боротьби з тероризмом. Близький Схід та Північна Африка залишаються джерелами низки екстремістських рухів, а Сахель перетворюється на найбільш нестабільний регіон світу, де терористичні організації користуються слабкістю державних інститутів та високим рівнем бідності [46].

Для ЄС важливо розширювати дипломатичні формати, які дозволять об'єднати безпекові, політичні, економічні та гуманітарні інструменти. Йдеться про створення довгострокових регіональних партнерств, які включали б реформи сектору безпеки, розвиток інституцій правосуддя, підтримку місцевих громад та стабілізацію постконфліктних територій. ЄС має перейти від фрагментарних програм до комплексних регіональних стратегій. Такий підхід здатен зменшити соціальні й політичні умови, які сприяють радикалізації, і водночас посилити довіру до ЄС як стабільного партнера.

Оскільки радикалізація дедалі частіше відбувається у цифровому середовищі, Європейському Союзу слід інституціоналізувати цифрову дипломатію як окремий напрям зовнішньої політики. Терористичні групи активно використовують соціальні мережі, відеохостинги, зашифровані канали та штучний інтелект для поширення пропаганди, координації та фінансування своєї діяльності [28].

Для ефективної протидії ЄС має розвивати багаторівневе партнерство з технологічними компаніями глобального масштабу. Важливо розширити практику укладення меморандумів між ЄС та платформами, створити спільні алгоритми виявлення небезпечного контенту, забезпечити швидке реагування на появу терористичних матеріалів та запровадити міжнародні стандарти для штучного інтелекту у сфері контент-модерації.

Окрім того, ЄС може розбудовувати центри цифрової експертизи у третіх країнах, допомагаючи партнерам боротися з онлайн-радикалізацією ще до її поширення на Європу. Таким чином, цифрова дипломатія стане не лише технологічним, а й стратегічним інструментом глобальної безпеки.

Фінансування є фундаментальною основою діяльності терористичних організацій, і тому боротьба з фінансовими потоками повинна стати одним з пріоритетів європейської дипломатії. Сучасні терористичні мережі використовують комбінацію

методів - від класичних тіньових систем до криптовалют, краудфандингових платформ, офшорів, нелегальної торгівлі та неформальних переказів.

Для ефективної протидії ЄС має розвивати фінансову дипломатію в трьох напрямках:

- посилення санкцій проти держав та приватних осіб, що підтримують тероризм;
- поглиблення співпраці з FATF, МВФ, Всесвітнім банком і регіональними організаціями;
- формування багатосторонніх платформ з обміну фінансовими даними, включно з криптоактивами [8].

Створення європейського центру фінансової безпеки, який би працював із третіми країнами та міжнародними інституціями, дозволить ЄС перетворитися на одного з ключових глобальних акторів у боротьбі з фінансуванням тероризму.

Тероризм виникає там, де існують конфлікти, слабкі державні інститути, соціальна нерівність і політичний вакуум. Саме тому дипломатія Європейського Союзу має зміцнювати свою присутність у миротворчих, посередницьких та стабілізаційних процесах.

Участь ЄС у таких процесах повинна включати:

- медіацію між конфліктуючими сторонами,
- реформи сектору безпеки,
- розвиток місцевого управління,
- підтримку перехідного правосуддя,
- програми реінтеграції колишніх бойовиків,
- боротьбу з корупцією у партнерських державах [46].

Європейський Союз уже має значний досвід місій CSDP, але у перспективі йому слід створювати більш комплексні стабілізаційні платформи, які об'єднували б дипломатичні, економічні та гуманітарні інструменти. Це допоможе усунути першопричини радикалізації і зменшити ймовірність поширення тероризму.

Дипломатичним інструментам ЄС необхідно приділяти значну увагу роботі з недержавними акторами, особливо на рівні місцевих громад. Досвід показує, що саме локальні організації, релігійні лідери, школи та молодіжні рухи відіграють ключову роль у запобіганні радикалізації [7].

ЄС може створювати міжнародні програми співпраці, які включатимуть:

- підготовку освітян і соціальних працівників;
- розвиток мережі центрів протидії радикалізації в третіх країнах;
- програми міжкультурного й міжрелігійного діалогу;
- підтримку сімей і спільнот, у яких існують ризики радикалізації.

Це дозволить формувати більш стійкі суспільства та мінімізувати вплив екстремістських ідеологій.

Європейська служба зовнішньої діяльності має поступово трансформуватися в центр стратегічної координації антитерористичної дипломатії. Доцільно створити в EEAS окремий департамент, відповідальний за аналіз глобальних терористичних мереж, впровадження програм P/CVE, координацію санкційної політики та співпрацю з міжнародними партнерами [6].

Крім того, делегації ЄС у третіх країнах повинні отримати ширший мандат та ресурси, які дозволять їм глибше взаємодіяти з місцевими урядами, громадським сектором і безпековими структурами. Це зміцнить дипломатичну присутність ЄС та підвищить ефективність зовнішньої політики.

Оскільки терористичні організації активно використовують інформаційний простір для пропаганди, вербування та дезінформації, ЄС має створити більш цілісну систему стратегічних комунікацій. Вона повинна поєднувати дипломатичні, медіа та технологічні інструменти.

Доцільно розширити мандат існуючих структур, таких як East StratCom Task Force, та створити міжнародні платформи для підтримки незалежних ЗМІ, контрнарративів і програм медіаграмотності. Ефективна інформаційна дипломатія дозволить зменшити вплив екстремістської пропаганди як у Європі, так і за її межами [60].

Майбутнє дипломатії неможливе без технологічних інновацій. Європейському Союзу слід активніше впроваджувати прогностичні моделі, аналіз даних, машинне навчання та штучний інтелект для виявлення ризиків і формування політик у сфері боротьби з тероризмом [39].

Це дозволить:

- швидше виявляти екстремістські мережі;
- прогнозувати можливі спалахи радикалізації;
- аналізувати дезінформаційні кампанії;
- ухвалювати дипломатичні рішення, що базуються на реальних даних.

Таким чином дипломатія ЄС стане більш сучасною, адаптивною та орієнтованою на довгострокове прогнозування.

Санкції є одним із найсильніших інструментів дипломатії, що дозволяє впливати на держави, організації та осіб, пов'язаних з терористичною діяльністю. ЄС має посилити санкційну політику, роблячи її більш адресною, оперативною та узгодженою з міжнародними партнерами [8].

Доцільно розширити європейські санкційні списки, активніше використовувати механізми замороження активів, заборон на поїздки та фінансових обмежень. Важливою

є також координація із США, Великою Британією та Канадою, що дозволить створити глобальний фронт проти тероризму та підвищити ефективність економічного тиску.

3.4. Інтеграція дипломатії Європейського Союзу у глобальну систему протидії тероризму: партнерства, коаліції та міжнародні ініціативи

Розвиток міжнародної системи безпеки у XXI столітті демонструє, що жоден державний чи наддержавний актор не здатний самотійно ефективно протидіяти транснаціональному тероризму. У цьому контексті дипломатія Європейського Союзу займає важливе місце у формуванні глобальної архітектури безпеки, активно інтегруючись у багатосторонні механізми, міжнародні ініціативи та партнерства, спрямовані на протидію терористичним загрозам. Особливість підходу ЄС полягає у поєднанні нормативної дипломатії, економічної потужності та участі у міжнародних структурах, що дає можливість формувати комплексні, інклюзивні та довгострокові стратегії боротьби з тероризмом [28].

Суттєвим елементом дипломатичної діяльності Європейського Союзу є його роль у міжнародних організаціях, які формують глобальні стандарти у сфері протидії тероризму. Однією з ключових платформ є Організація Об'єднаних Націй. У рамках ООН ЄС виступає як активний учасник Комітету протидії тероризму (СТС), підтримує імплементацію Глобальної контртерористичної стратегії та бере участь у роботі Офісу з боротьби з тероризмом (UNOCT) [60].

Європейський Союз також є одним із ключових членів Глобального форуму з протидії тероризму (GCTF) - структури, яка зосереджується на практичному вимірі боротьби з екстремізмом, розробці рекомендацій для держав та створенні програм із запобігання радикалізації. У цьому форматі ЄС співпрацює з понад 30 державами та міжнародними організаціями, що дозволяє йому проєктувати власні стандарти та кращі практики на глобальному рівні.

Крім того, ЄС активно долучається до діяльності INTERPOL, ОБСЄ, Ради Європи та НАТО, що посилює взаємодію між безпековими, політичними та дипломатичними інструментами. Важливим аспектом є координація правових стандартів, спільне визначення терористичних загроз та розвиток механізмів екстрадиції і правової допомоги [6].

Європейський Союз активно розвиває двосторонні партнерства з ключовими акторами міжнародної політики - США, Канадою, Великою Британією, Японією, Австралією та Індією. Такі формати дозволяють формувати глобальні коаліції, спрямовані на запобігання радикалізації, боротьбу з фінансуванням тероризму та контроль над транснаціональними терористичними мережами.

США залишаються стратегічним партнером ЄС у сфері безпеки. Після терактів 11 вересня трансатлантичний діалог став основою формування сучасної антитерористичної архітектури. ЄС та США обмінюються розвідувальною інформацією, координують санкційну політику, співпрацюють у рамках НАТО та проводять спільні операції щодо протидії фінансовим потокам терористичних організацій [60].

Після виходу Великої Британії з ЄС питання безпеки та боротьби з тероризмом залишаються одним з ключових напрямів співпраці. Британія володіє розвиненою розвідувальною інфраструктурою та значним досвідом протидії екстремізму, що робить її важливим партнером у формуванні глобальних безпекових стандартів.

Посилення партнерств з Японією, Південною Кореєю та Австралією дозволяє ЄС інтегрувати безпековий вимір у ширшу стратегію індо-тихоокеанської стабільності. Тут важливою є боротьба з кібертероризмом та фінансовими потоками, пов'язаними з терористичними організаціями [46].

Вагомим інструментом практичної дипломатії ЄС є участь у міжнародних коаліціях проти терористичних структур, зокрема:

- Глобальної коаліції проти ІДІЛ,
- коаліцій з боротьби з Аль-Каїдою на Аравійському півострові,
- ініціатив щодо усунення причин радикалізації у Сирії та Іраку.

У рамках цих коаліцій ЄС бере участь у гуманітарних програмах, стабілізаційних проектах, місіях реформування сектору безпеки, а також фінансує програми демобілізації та реінтеграції колишніх бойовиків. Дипломатія тут спрямована не лише на протидію існуючим загрозам, але й на формування умов, що запобігають повторному виникненню терористичних структур [60].

Європейський Союз активно просуває моделі P/CVE (Preventing and Countering Violent Extremism) на міжнародній арені. До ключових напрямів належать:

- створення освітніх програм,
- інвестиції в молодіжні ініціативи,
- співпраця з релігійними громадами,
- підтримка проектів міжкультурного діалогу,
- протидія онлайн-пропаганді [7].

ЄС виступає одним з ініціаторів Європейської інтернет-платформи протидії тероризму (EU Internet Forum), яка стала глобальним прикладом партнерства між державами та приватним сектором.

Тероризм особливо активно розвивається у регіонах, де існують тривалі конфлікти, слабкі державні інституції та кризи врядування. Тому дипломатія ЄС орієнтована на:

- миротворчі ініціативи,
- медіацію,

- відновлення державних інституцій,
- зміцнення системи правосуддя,
- програми економічного розвитку,
- участь у місіях CSDP [46].

Прикладом є діяльність у Малі, Центральноафриканській Республіці, Лівії та на Західних Балканах.

Участь Європейського Союзу у глобальних механізмах боротьби з тероризмом демонструє його перехід від регіонального до глобального актора у сфері безпеки. Дипломатія ЄС у цьому контексті набуває рис стратегічного інструмента, який дозволяє формувати зовнішню безпекову політику, впливати на міжнародні процеси та забезпечувати стабільність у критичних регіонах світу.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було здійснено комплексний аналіз ключових викликів, тенденцій та перспектив розвитку дипломатичної діяльності Європейського Союзу у сфері боротьби з тероризмом. Дослідження продемонструвало, що сучасні трансформації безпекового середовища, поява нових форм радикалізації, поглиблення технологічних загроз і дестабілізаційні процеси на периферії ЄС визначають необхідність постійного оновлення та адаптації антитерористичної дипломатії Союзу. Зовнішній вимір боротьби з тероризмом для Європейського Союзу перетворюється з інструмента реагування на стратегічний компонент забезпечення довгострокової стабільності.

По-перше, аналіз сучасних викликів продемонстрував, що терористичні загрози стають дедалі більш багатовимірними та гібридними. Традиційні терористичні мережі поєднують фізичну активність із кіберопераціями, інформаційною пропагандою, фінансовими схемами та міжнародними логістичними маршрутами. Поява «тероризму

нового покоління» - мережевого, децентралізованого, цифрового - створює ситуацію, у якій класичні інструменти дипломатії стають недостатніми для ефективної протидії. ЄС змушений адаптуватися, розширюючи дипломатичні формати та співпрацюючи з новими партнерами, включаючи приватні технологічні компанії та недержавні актори.

По-друге, було встановлено, що одним із головних структурних факторів ризику для безпеки ЄС залишається нестабільність у сусідніх регіонах - Близькому Сході, Північній Африці, Сахелі та на Західних Балканах. Ці регіони продовжують генерувати низку ризиків - від потоків іноземних бойовиків до масштабної нелегальної міграції, контрабанди зброї, економічної кризи й політичного екстремізму. В умовах такої дестабілізації дипломатія ЄС має подвійну функцію: запобігати поширенню тероризму на територію Союзу та сприяти стабілізації держав-партнерів. Це потребує комплексних підходів, які включають розвиток демократії, зміцнення інститутів управління, економічну підтримку та безпекову співпрацю.

По-третє, у межах здійсненого аналізу було встановлено, що Європейський Союз активно інтегрується у глобальну систему боротьби з тероризмом, працюючи в рамках ООН, НАТО, GCTF, INTERPOL та численних міжнародних коаліцій. Особливу увагу ЄС приділяє формуванню міжнародних стандартів та норм, які регулюють питання запобігання радикалізації, боротьби з фінансуванням тероризму, контролю за транскордонним рухом осіб та кібербезпеки. Участь у багатосторонніх коаліціях дозволяє Європейському Союзу не лише реагувати на глобальні кризи, але й впливати на формування міжнародної політики у сфері безпеки, зміцнюючи власний статус як одного з ключових акторів світового порядку.

По-четверте, дослідження показало, що цифровізація та поширення нових технологій є подвійним чинником для ЄС: з одного боку, вони відкривають нові можливості для посилення безпеки та розвідки, з іншого - створюють простір для нових форм тероризму, таких як кібератаки, інформаційні маніпуляції, використання

криптовалют для фінансування, застосування штучного інтелекту в екстремістських цілях. Відповідно дипломатія ЄС повинна адаптуватися до цифрової епохи, вибудовуючи партнерства з технологічними компаніями, розробляючи міжнародні стандарти регулювання цифрового простору та посилюючи роль кібердипломатії у глобальній політиці.

По-п'яте, було встановлено, що значний потенціал у боротьбі з тероризмом має так звана «гуманітарна дипломатія» ЄС. Вона включає програми соціально-економічного розвитку, освітні ініціативи, міжкультурний діалог, проекти з реінтеграції колишніх бойовиків, інклюзивні політичні процеси та підтримку уразливих категорій населення. Саме гуманітарна дипломатія дає можливість усувати структурні та соціальні причини радикалізації, впливаючи на середовище, у якому формуються екстремістські ідеології. ЄС успішно поєднує гуманітарні програми з безпековою допомогою, що є однією з унікальних рис його зовнішньополітичного підходу.

По-шосте, аналіз підрозділу 3.4 продемонстрував, що Європейський Союз посилює власну роль у глобальному врядуванні через дипломатичні та інституційні механізми. Участь у коаліціях проти ІДІЛ, співпраця з США, Великою Британією, Канадою, Японією та іншими державами свідчить про прагнення ЄС виступати не лише як регіональний, але і як глобальний безпековий актор. Дипломатія ЄС спрямована на координацію зусиль різних держав, гармонізацію правових норм і створення умов для міжнародної інтегрованої відповіді на тероризм.

Загалом, проведений аналіз демонструє, що дипломатія Європейського Союзу у сфері боротьби з тероризмом розвивається у напрямку багаторівневої, інклюзивної та превентивної моделі. Вона охоплює широкий спектр інструментів - від політичного діалогу до кібердипломатії - і дозволяє ЄС реагувати на сучасні виклики комплексно та впорядковано. Перспективи подальшого розвитку дипломатії Європейського Союзу пов'язані з необхідністю адаптації до швидких технологічних змін, зміцнення

міжнародних партнерств, посилення ролі гуманітарних інструментів та створення глобальних стандартів протидії децентралізованим мережевим загрозам.

Таким чином, заключний розділ дозволяє зробити висновок, що дипломатія ЄС відіграє ключову роль у глобальній системі боротьби з тероризмом та виступає одним із найважливіших інструментів забезпечення міжнародної стабільності. Її адаптивність, багатовимірність та орієнтація на усунення глибинних причин радикалізації створюють підґрунтя для формування нового підходу до глобальної антитерористичної політики, який відповідає викликам ХХІ століття.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження проблематики ролі дипломатії у боротьбі з тероризмом та аналізу досвіду Європейського Союзу було встановлено, що дипломатична діяльність є одним із ключових елементів сучасної антитерористичної політики. В умовах глобалізованого світу тероризм виявляється у різних формах, використовуючи як традиційні методи насильства, так і новітні технологічні інструменти, що зумовлює необхідність комплексної та багатовимірної відповіді. Дипломатія, яка охоплює політичний діалог, міжнародну співпрацю, діяльність у межах міжнародних організацій, застосування інструментів «м'якої сили» та участь у врегулюванні конфліктів, виступає фундаментально важливим інструментом для формування стійкого, узгодженого та превентивного підходу до протидії тероризму.

Перший розділ дослідження продемонстрував, що дипломатія має давню історію участі у вирішенні питань, пов'язаних із політичним насильством, екстремізмом та міжнародною безпекою. Розвиток тероризму, його еволюція у XX–XXI століттях та трансформація методів залучили дипломатію до вирішення пов'язаних із ним проблем у цілому спектрі форм: від двосторонніх переговорів до участі у створенні глобальних норм, механізмів та правових рамок. Аналіз підкреслив, що дипломатія не є альтернативою силовим заходам, а їх логічним доповненням, оскільки дозволяє запобігати радикалізації, усувати її першопричини та формувати міжнародний консенсус у питаннях безпеки.

У другому розділі досліджено більш конкретні механізми, що застосовує Європейський Союз у сфері боротьби з тероризмом. Встановлено, що ЄС створив одну з найбільш розгалужених та інституціоналізованих систем дипломатичної взаємодії у світі. Стратегія ЄС у боротьбі з тероризмом охоплює не лише внутрішні інструменти, спрямовані на захист, переслідування та реагування, але й потужний зовнішній вимір, який включає міжнародні партнерства, діяльність делегацій ЄС, участь у міжнародних

організаціях, місіях Спільної політики безпеки та оборони, фінансову та цифрову дипломатію.

Особливої уваги заслуговує діяльність ЄС у регіонах, що генерують найбільші терористичні загрози: Близькому Сході, Північній Африці, Сахелі та Західних Балканах. Тут дипломатія ЄС спрямована на стабілізацію ситуації, зміцнення державних інститутів, боротьбу з радикалізацією, розвиток механізмів управління та підтримку соціальних реформ. Дипломатія відіграє ключову роль у реалізації програм розвитку, гуманітарної допомоги, боротьби з дезінформацією та цифрового регулювання. Окремим напрямом є протидія онлайн-екстремізму та фінансуванню тероризму - сфери, у яких ЄС виступає глобальним нормативним лідером.

У третьому розділі роботи розкрито основні виклики, з якими стикається Європейський Союз у дипломатичній боротьбі з тероризмом, та розглянуто перспективи подальшого розвитку його дипломатичних інструментів. Аналіз показав, що ЄС зустрічається не лише з зовнішніми ризиками, такими як нестабільність у сусідніх регіонах, діяльність транснаціональних терористичних мереж, гібридні загрози чи зростання кібертероризму, але й із внутрішніми бар'єрами, зокрема політичною фрагментацією, різницею підходів між державами-членами та недостатньою інституційною координацією. Це створює додаткову складність для вироблення єдиної дипломатичної позиції та оперативного ухвалення рішень.

Попри це, Європейський Союз має значний потенціал для зміцнення ролі дипломатії у боротьбі з тероризмом. Перспективи розвитку включають посилення стратегічної автономії, формування стійких партнерств у регіонах високого ризику, розбудову цифрової та фінансової дипломатії, створення комплексних стабілізаційних програм, а також інституційне зміцнення Європейської служби зовнішньої діяльності. Усе це дозволить ЄС не лише ефективніше реагувати на сучасні загрози, а й формувати глобальні правила та стандарти у сфері безпеки.

Загальні висновки свідчать, що дипломатія є незамінним інструментом у боротьбі з тероризмом, оскільки вона забезпечує саме те, чого не можуть досягти суто силові механізми: створення міжнародного консенсусу, усунення першопричин радикалізації, стабілізацію кризових регіонів, зміцнення інституцій державного управління, захист прав людини та формування довгострокових стратегій розвитку. У цьому контексті дипломатія Європейського Союзу відіграє унікальну роль, оскільки поєднує універсальні демократичні цінності з практичними механізмами співпраці та впливу.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити узагальнюючий висновок: ефективна боротьба з тероризмом можлива лише за умови систематичного використання дипломатії як багатофункціонального інструменту, що інтегрує політичні, економічні, гуманітарні, технологічні та безпекові підходи. Європейський Союз, володіючи широким набором таких інструментів, має потенціал зміцнювати глобальну архітектуру безпеки, формувати стійкі міжнародні партнерства та запобігати поширенню тероризму як на регіональному, так і на міжнародному рівнях. Це визначає актуальність і подальшу перспективність розвитку дипломатичних інструментів у протидії терористичним загрозам у XXI столітті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ASEAN, European Union. *Plan of Action to Implement the ASEAN–EU Strategic Partnership (2018–2022)*. Singapore ; Brussels, 2018.
2. African Union. *Convention on the Prevention and Combating of Terrorism*. Algiers, 1999.
3. Argomaniz A. *The EU and Counter-Terrorism: Politics, Polity and Policies after 9/11*. London : Routledge, 2011.
4. Berridge G. R. *Diplomacy: Theory and Practice*. 5th ed. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2015.
5. Bigo D., Walker R. *Counter-Terrorism and Global Security Governance*. London : Routledge, 2016.
6. Bossong R., Rhinard M. *Theorizing Internal Security Cooperation in the European Union*. Oxford : Oxford University Press, 2016.
7. Bures O., Carrapico H. (eds.). *Security in Transatlantic Relations: Terrorism, Organized Crime and Beyond*. London : Routledge, 2020.
8. Bures O., Carrapico H. *Security Governance, EU Counterterrorism and Financial Intelligence*. London : Routledge, 2021.
9. Council of Europe. *Convention on the Prevention of Terrorism (CETS No. 196)*. Warsaw, 2005.
10. Council of the European Union. *Council Conclusions on the EU Strategy for the Sahel*. Brussels, 2021.
11. Council of the European Union. *EU restrictive measures (sanctions) to combat terrorism; EU Global Human Rights Sanctions Regime*. Brussels, 2001–...
12. Council of the European Union. *European Union Strategy for Security and Development in the Sahel*. 7836/11, 21 March 2011.

13. Crenshaw M. *Explaining Terrorism: Causes, Processes, and Consequences*. London : Routledge, 2011.
14. Directive (EU) 2016/681 of the European Parliament and of the Council on the Use of Passenger Name Record (PNR) Data.
15. EUvsDisinfo. *Аналітичний звіт про російські дезінформаційні кампанії у Європі*. Brussels - Kyiv, 2023.
16. Egmont Group of Financial Intelligence Units. *Principles for Information Exchange between Financial Intelligence Units for Money Laundering and Terrorism Financing Cases*. 2013.
17. European Commission. *European Neighbourhood Instrument (ENI): Regulation (EU) No 232/2014*. Brussels : EU, 2014.
18. European Commission. *Commission Delegated Regulation (EU) 2016/1675 ...* Brussels, 2016.
19. European Commission. *Intercultural and Interreligious Dialogue: Policy Papers and Initiatives*. Brussels : European Commission, 2018.
20. European Commission. *Radicalisation Awareness Network (RAN) Papers and Conclusions; EU Internet Forum Documents*. Brussels, 2011–2023.
21. European Commission. *EU–Western Balkans Action Plan on Counter-Terrorism*. Brussels, 2015.
22. European External Action Service (EEAS). *EU Intelligence and Situation Centre (EU INTCEN): Factsheet*. Brussels : EEAS, 2020.
23. European External Action Service (EEAS). *EU External Action on Counter-Terrorism: Overview of Policies and Instruments*. Brussels : EEAS, 2020.
24. European External Action Service (EEAS). *EU–Jordan Partnership Priorities 2021–2027: Counter-Terrorism and Security Cooperation*. Brussels : EEAS, 2021.

25. European External Action Service (EEAS). *EU Global Strategy: Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe*. Brussels : EEAS, 2016.
26. European External Action Service / European Commission. *The EU Regional Strategy for Syria and Iraq as well as the Da'esh Threat*. JOIN(2015) 2 final, 6 Feb 2015.
27. European External Action Service (EEAS). *Questions and Answers about the East StratCom Task Force and the EUvsDisinfo Campaign*. Brussels : EEAS, 2018.
28. European Union Institute for Security Studies. *EU Diplomacy and Security Governance*. Paris : EUISS, 2021.
29. European Union, Government of India. *Joint Declaration on Counter-Terrorism*. New Delhi ; Brussels, 30 March 2016.
30. European Union, NATO. *Joint Declaration on EU–NATO Cooperation*. Warsaw, 8 July 2016.
31. FATF. *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation*. Paris : FATF, 2012.
32. United Nations Office of Counter-Terrorism (UNOCT). *Foreign Terrorist Fighters: Trends, Impact and Responses*. New York : UN, 2018.
33. GCTF. *Good Practices on Countering Violent Extremism*. 2015.
34. Global Coalition against Daesh. *About / Mission / Partners*. 2014–2023.
35. Hoffman B. *Inside Terrorism*. New York : Columbia University Press, 2006.
36. Hocking B., Melissen J. *Diplomacy in the Digital Age*. The Hague, 2019.
37. ICAO. *Tokyo (1963), Hague (1970), Montreal (1971) Conventions*.
38. Interpol. *INTERPOL Counter-Terrorism Strategy*. Lyon : INTERPOL, 2017.
39. Jackson R., Sinclair A. *Contemporary Terrorism Studies: Theory and Practice*. London : Routledge, 2022.
40. Kaunert C., Léonard S., Argomaniz J. *European Security, Terrorism and Counter-Terrorism*. London : Routledge, 2013.

41. League of Nations. *Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism*. 1937.
42. Manners I. *The Normative Ethics of the European Union*. International Affairs, 2008.
43. Monar J. *The EU as an Internal Security Actor*. European Security, 2012.
44. Müller-Wille B. *EU Intelligence Cooperation: A Critique*. Intelligence and National Security, 2008.
45. Neumann P. *Radicalized: New Jihadists and the Global Threat*. London : Bloomsbury, 2016.
46. Newman E., Sentas V. *Conflict, Fragility and Violent Extremism*. Cambridge University Press, 2020.
47. OECD DAC. *Addressing the Challenges of Security Sector Reform*. Paris : OECD, 2017.
48. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. *Protecting Human Rights while Countering Terrorism*. New York ; Geneva : UN, 2014.
49. Radicalisation Awareness Network (RAN). *RAN Manual: Responses to Returnees*. Brussels : EC, 2017.
50. Rapoport D. *The Four Waves of Modern Terrorism*. 2004.
51. Regulation (EU) 2016/794 on Europol.
52. Regulation (EU) 2018/1727 on Eurojust.
53. Regulation (EU) 2019/1896 on the European Border and Coast Guard (Frontex).
54. Regulation (EU) 2021/784 on addressing the dissemination of terrorist content online.
55. Saul B. *Defining Terrorism in International Law*. Oxford : Oxford University Press, 2006.
56. Schengen Information System II (SIS II): Regulation (EC) No 1987/2006; Decision 2007/533/JHA.

57. Schmid A., Price E. *Terrorism and Global Governance*. 2018.
58. Schmid A. *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. London : Routledge, 2012.
59. StopFake. *Щорічний звіт про інформаційні загрози та механізми протидії*. Київ, 2022.
60. Taddeo M., Floridi L. *The Ethics of Digital Diplomacy and AI Governance*. Oxford University Press, 2022.
61. United Nations. *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-keeping*. New York : UN, 1992.
62. United Nations. *The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy*. A/RES/60/288, 2006.
63. United Nations. *International Instruments Related to the Prevention and Suppression of International Terrorism*. New York : UN.
64. United Nations Office of Counter-Terrorism. *UNCCT Annual Report 2018*. New York : UN, 2019.
65. UNOCT; CTC; OSCE; Council of Europe. *Counter-Terrorism and PVE: Key Policy Documents and Guidelines*. 2018–2023.
66. UN Security Council. *Resolution 1373 (2001)*.
67. UN Security Council. *Resolution 1624 (2005)*.
68. UN CTED. *Comprehensive Review of the Implementation of UNSC Resolution 1373 (2001)*. New York : UN, 2015.
69. United Nations Security Council. *Resolutions 1373 (2001) and 2178 (2014)*.
70. United Nations. *Universal Instruments Related to the Prevention and Suppression of International Terrorism*. New York : UN.
71. Weinberg L. *The End of Terrorism?* New York : Routledge, 2011.

72. Whitman R., Wolff S. (eds.). *The European Union as a Global Conflict Manager*. London : Routledge, 2012.
73. Wilkinson P. *Terrorism Versus Democracy: The Liberal State Response*. London : Routledge, 2011.
74. Європейська міграційна програма. *A European Agenda on Migration*. COM(2015) 240 final. Брюссель, 2015.
75. Закон України «Про національну безпеку України». № 2469-VIII від 21.06.2018.
76. Зельцер Г. *Гібридні загрози та міжнародна безпека*. Київ : НІСД, 2022.
77. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. *Європейський Союз: політика, економіка, право*. Київ : КНЕУ, 2020.
78. МЗС України. *Офіційні заяви щодо співпраці з ЄС у сфері безпеки та оборони*. Київ, 2020–2023.
79. Національний інститут стратегічних досліджень. *Протидія тероризму в умовах російської агресії*. Київ : НІСД, 2022.
80. Погорельська О. М. *Тероризм у сучасних міжнародних відносинах*. Київ : Либідь, 2019.
81. РНБО України. *Доповідь про терористичні загрози та гібридні впливи*. Київ, 2022.
82. Романюк А. Є. *Європейська дипломатія та механізми зовнішньополітичного впливу*. Львів : ЛНУ ім. Франка, 2020.
83. Служба безпеки України. *Аналітичний огляд терористичних загроз у 2022–2023 рр.* Київ : СБУ, 2023.
84. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини - безпека країни». Київ, 2020.

- 85.** Український інститут міжнародної політики. *Безпекова співпраця Україна - ЄС*. Київ, 2021.
- 86.** Фесенко В. М. *Міжнародна безпека у ХХІ столітті*. Київ : НІСД, 2021.
- 87.** Центр Разумкова. *ЄС та безпекова політика*. Київ, 2023.